

Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет

Катедра української мови
імені проф. Івана Ковалика

**ПУНКТУАЦІЙНО-СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕПІСТОЛЯРІЮ ВАСИЛЯ
СИМОНЕНКА**

Магістерська робота
студентки II курсу групи ФЛУМ-21з
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
(освітня програма “Українська мова та література”)
заочної форми здобуття освіти
Севастьянкової Анастасії Андріївни

Науковий керівник – к.ф.н. доц. Кутня Г. В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТИЛІСТИКИ ТА ПУНКТУАЦІЇ В КАНВІ АНАЛІЗУ АВТОРСЬКОГО ТЕКСТУ	6
1.1. Епістолярний стиль у канві стилістичної диференціації мовлення	6
1.2. Теоретичні засади української пунктуації та синтаксису	12
1.3. Поняття авторської пунктуації	19
РОЗДІЛ 2: ПУНКТУАЦІЙНО-СИНТАКСИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИСТІВ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА.....	23
2.1. Особливості використання тире у простому неускладненому реченні	24
2.2. Аналіз розділових знаків, пов'язаних із засобами ускладнення	26
2.2.1. Розділові знаки при звертанні	26
2.2.2. Пунктограми при рядах однорідних членів речення.....	29
2.2.3. Розділові знаки при вставних і вставлених конструкціях	31
2.3. Пунктуаційно-синтаксичний аналіз складних речень	36
2.3.1. Пунктограми між частинами складного безсполучникового речення	37
2.3.2. Розділові знаки у складносурядних реченнях.....	40
2.3.3. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях.....	42
2.4. Особливості використання лапок у епістолярії В. Симоненка	48
2.5. Постпозиційні пунктограми в авторському стилі	49
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТОК 1: СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ПУНКТОГРАМ.....	63
ДОДАТОК 2: СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ЗАСОБІВ УСКЛАДНЕННЯ РЕЧЕННЯ... ..	64
ДОДАТОК 3: СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ.....	65

ВСТУП

Василь Симоненко — відома постать української літератури, що разом із Ліною Костенко, Дмитром Павличко, Миколою Вінграновським, Іваном Драчем, Василем Стусом, Борисом Олійником та ін. творили унікальне мистецьке і громадсько-політичне явище в Україні середини ХХ ст., яке називають шістдесятництвом, або Другим українським Відродженням ХХ ст.

Основами світогляду шістдесятників були лібералізм, патріотизм, гуманізм, етичний максималізм та моралізм — мораль як мірило людських вчинків. Тому не випадково дослідженням їхньої творчості цікавилася багато лінгвістів, як-от Н. Данилюк, С. Єрмоленко, А. Загнітко, В. Калашник, Л. Пустовіт, В. Русанівський, О. Степанюк, Р. Стефурак та ін.¹ Зацікавлення творчістю В. Симоненка стало предметом аналізу не однієї мовознавчої наукової роботи. Зокрема, на основі творчого доробку В. Симоненка У. Міщук розкриває проблему дискурсивного аналізу («Поетичний світ шістдесятників»), О. Степаненко досліджує зооморфні метафори («Зооморфізми в поетичних творах шістдесятників»), Т. Можарова описує літературні оніми в поетичних текстах автора («Оними в поетичних текстах шістдесятників: склад, структура, значення»); І. Гапєєва показує вплив поезій В. Симоненка на слухачів («Естетичний вплив лексичних засобів поетичної мови шістдесятників на реципієнта»).

Хоча Василь Симоненко виражав свої думки і переживання здебільшого у поезії, важливим для дослідження є також епістолярій автора.

Епістолярний стиль мови, що, як відомо, стосується сфери листування, характеризується багатьма ознаками, серед яких вирізняються багато звертань у кличній (часто пестливій) формі; традиційні формули на початку і в кінці тексту листа, а в самому тексті — наявність особливих словосполучень з дієсловами

¹ Міщук У. Поетичний світ шістдесятників: проблема дискурс-аналізу // Лінгвістичні студії. - 2009. - Вип. 19. - С. 205-208.

наказового способу, різних побажань, вітань; невимушеність у доборі мовних засобів; безпосередність у вираженні емоцій; граматичні конструкції й лексичне наповнення, властиві усно-розмовному мовленню.² Саме у епістолярному стилі найвиразніше виявляється авторський стиль, адже у листах людина використовує вільні конструкції слів, вільні помисли і посили.

У сучасному мовознавстві велика увага зосереджена на формулах мовного етикету в листах видатних діячів літератури. Досліджено етикетні формули в листах Т. Шевченка, П. Куліша, Л. Українки та ін. Епістолярій В. Симоненка теж був предметом деяких досліджень, проте листування з погляду синтаксично-пунктуаційного аналізу творчості поета залишився поза увагою науковців, що й становить **актуальність нашого дослідження**.

Мета роботи полягає в аналізі пунктуаційно-синтаксичних особливостей епістолярію В. Симоненка.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- Опрацювати наукову мовознавчу літературу про пунктуаційну систему української мови у зв'язку зі синтаксисом.
- Сформувати джерельну базу шляхом виявлення розділових знаків у реченнях епістолярію автора.
- Структурувати пунктограми та оцінити їх уживання з погляду чинних пунктуаційних норм в канві нормативних (обов'язкове та факультативне використання) та індивідуально-авторських особливостей, із залученням оцінки синтаксичних одиниць та явищ, відповідно до типів пунктограм: кома, тире, двокрапка, знаки питання, знаки оклику, трикрапки, лапки, дужки.
- Виявити та схарактеризувати авторські особливості (частотність, авторські вподобання у використанні розділових знаків) пунктограм та синтаксичних конструкцій; проаналізувати їх із погляду

² Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. У45 (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — С. 174-175.

стилістичних особливостей епістолярію загалом та індивідуально-авторських комунікативних властивостей висловлювань зокрема.

Об'єкт дослідження — вибрані листи В. Симоненка.

Предмет дослідження — пунктуаційно-синтаксичне оформлення листів Василя Симоненка.

Джерельна база нашої роботи сформована на основі матеріалів сайту <https://vasylsymonenko.org/> , на якому представлено листи з книги «Василь Симоненко. Вибрані твори» видавництва Смолоскип 2012 року. Опрацьовано **468 речень** з розділовими знаками.

Методи та прийоми дослідження. Основним методом є описовий, завдяки якому зображено досліджувані одиниці, а також прийоми зіставлення, класифікації та систематизації, що мають на меті порівняти зібраний матеріал, розподілити його за подібними ознаками та впорядкувати здійснену класифікацію.

Теоретична цінність роботи полягає у виявленні та дослідженні розділових знаків у епістолярії В. Симоненка.

Практичне значення доробку є у тому, що результати можуть бути використанні в аналізі творчості автора, зокрема, мовленнєвих особливостей авторського стилю мовлення, авторської манери письма. Також можуть слугувати прикладами використання розділових знаків в епістолярному стилі мовлення, у тому числі і презентувати індивідуально-авторські особливості вживання пунктограм, а також засвідчувати специфіку побудови речень у зв'язку з використанням пунктуації.

Структура наукової роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТИЛІСТИКИ ТА ПУНКТУАЦІЇ В КАНВІ АНАЛІЗУ АВТОРСЬКОГО ТЕКСТУ

1.1. Епістолярний стиль у канві стилістичної диференціації мовлення

Стилїстика вивчає стилїстичнї вїдмїнностї мови, її функцїональнї стилї. Це наука про виразовї засоби мови, тобто про тї елементи, що приєднуються до власне вираження думки, супроводжують семантичний змїст висловлюваного емоцїйно-експресивнї та оцїннї моменти мов. Серед головних понять цїєї науки можна видїлити стиль.³

Проте визначення цього поняття рїзниться у багатьох науковцїв. Так, Л.А.Булаховський вважав: засоби мови, що дають можливїсть їх вибору, якї були вїдповїдним чином використанї тим, хто пише або говорить, утворюють те, що прийнято називати словесним стилем.⁴ О. Д. Пономарїв визначає мовний стиль як сукупнїсть засобїв, вибїр яких зумовлюється змїстом, метою та характером висловлювання. На думку О.І. Чередниченка, функцїональний стиль – це рїзновид мови, який використовується в певнїй соцїальнїй ситуацїї та який вїдрїзняється вїд їнших варїантїв своїми мовними, граматичними та фонетичними рисами.⁵ Отже, мовний стиль – це сукупнїсть рїзних мовних засобїв для вираження думок,.

В українськїй мовї прийнято видїляти 5 стилїв мовлення: розмовний, офїцїйно-дїловий, художнїй, науковий та публїцистичний.

Офїцїйно-дїловий стиль. Матерїали, написанї в формї цього стилю, вїдносяться до писемного (рїдше усного) спїлкування в державному, суспїльному, полїтичному, господарському життї, в дїлових стосунках мїж їнституцїями й установами, в громадськїй, виробничїй та їншїй дїяльностї окремих членїв суспїльства. Найвиразнїшими рисами цього стилю є високий ступїнь стандартизацїї мовних засобїв, виразна логїзацїя викладу, майже

³ Пономарїв. О.Д. Стилїстика сучасної українськїй мови//3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. – С. 5-6

⁴ Булаховський Л.А Стилїстичнї засоби мови// Лекцїї з основ мовознавства.- Харків, 1931. – С.2

⁵ Чередниченко О.І., Коваль Я.Г. Теорїя та практика перекладу. Французька мова.- К.: Либїдь, 1995.- С.87.

цілковита відсутність емоційності та образності, широке використання безособових і наказових форм. Лексика здебільшого нейтральна, вживана в прямому значенні. Застосовується особлива термінологія та використовуються специфічні синтаксичні конструкції, зокрема кліше.⁶

Науковий стиль — функціональний стиль сучасної української літературної мови, який обслуговує науку, техніку, виробництво. Основною функцією наукового стилю вважають інформативну, а основним завданням є передача наукової інформації. Характерні ознаки наукового стилю: об'єктивність і точність інформування, насиченість інформації, її стислість. Ці ознаки передбачають і відбір мовних засобів. Для об'єктивності характерне застосування неособової манери викладу: авторське «я» майже не зустрічається в наукових текстах; авторське «ми» має узагальнений, а часом і умовний характер. Точність передачі інформації забезпечується використанням термінів, номенклатурних назв, символів, а також таблиць, схем, графіків та ін.⁷

Публіцистичний стиль. Публіцистика є сферою масової комунікації, тому цей стиль має дуже широкий діапазон. Об'єкт публіцистичного викладу — явища всіх сфер життя людини: від побуту до подій історії й світової політики. Характерною рисою публіцистичного стилю є орієнтація на усне мовлення, елементи якого стають одним із прийомів зацікавлення читача, слухача, глядача. Цьому стилеві притаманні чіткі політичні оцінки, присутність автора, широкий вияв авторської індивідуальності.⁸

Розмовний стиль. Усне розмовне мовлення дуже відрізняється від книжного, писемного передусім умовами спілкування. Розмовне мовлення служить для безпосереднього усного повсякденного спілкування, при якому сама ситуація уточнює і роз'яснює зміст висловлення. Тут застосовується інтонування — важливий фонетичний засіб, а також допоміжні позамовні засоби: міміка,

⁶ Пономарів. О.Д. Стилістика сучасної української мови//3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. – С. 6-7.

⁷ Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови // 3-тє вид., допов. і перероб. – Київ: Вища шк, 1987. – С. 8-9.

⁸ Пономарів. О.Д. Стилістика сучасної української мови//3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. – С.12-14.

жести та ін. В усному мовленні можуть бути і просторічні елементи, які є виявом незнання норм літературної мови або ж виступають як свідомий стилістичний прийом. Основною формою усного мовлення виступає діалог, тема якого, як правило, очевидна, нескладна або добре відома. Саме тому тут функціонують неповні речення, натяки, недоговорення.⁹

Художній стиль – це стиль художньої літератури (інша назва – художньо-белетристичний), який являє собою складний сплав. У ньому відображається все багатство національної мови. У художньому стилі можуть поєднуватися досить різнопланові мовленнєві засоби з погляду їхніх експресивно-стилістичних та номінативно-логічних властивостей. Завдяки зображальній функції художньої літератури тут є широке використання специфічних засобів (лексичних, фразеологічних, синтаксичних): синонімів, антонімів, омонімів, паронімів, стилістичних фігур. Найбільше реалізуються евфонічні можливості мови, її ритмомелодика тощо. Однією з найвизначніших категорій у структурі художнього твору є образ автора.¹⁰

Епістолярний стиль. Епістолярний жанр все частіше стає об'єктом дослідження у сучасній літературній науці. Раніше у працях науковців листи відігравали лише допоміжне значення. Тепер дедалі частіше з'являються праці, в яких листування митців розглядається цілісно, аналіз творчості письменників здійснюється крізь призму письменницького листування. Це питання розглядали у своїх працях такі науковці, як Л. Вашків, В. Галич, В. Здоровега, В. Кузьменко, М. Коцюбинська, Ж. Ляхова, Г. Мазоха, М. Назарук та ін.

Серед дослідників епістолярію точаться суперечки щодо жанрових різновидів листа. В. Кузьменко вирізняє епістолярні статті, відкриті листи,

⁹ Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови // 3-тє вид., допов. і перероб. – Київ: Вища шк, 1987. – С.12-13

¹⁰ Пономарів. О.Д. Стилїстика сучасної української мови//3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. – С 14-16

епістолярні памфлети, ¹¹ В. Здоровега називає "відкритий лист, послання, лист без адреси, звернення, заяву, привітання". ¹²

Існує багато вагомих авторитетних обґрунтувань епістолярію як джерела документальної інформації у дослідженні біографії і різних сфер діяльності видатних і менш відомих осіб історичного минулого. Поняття «епістола» тлумачиться як «літературний, переважно віршований, твір у формі листа, в якому автор викладає свої міркування з певних питань. Як своєрідний жанр існував у XVIII столітті». ¹³ Відповідно до «Словника української мови», «епістола» – «жанр літератури XVIII – початку XIX століття – послання у формі листа». ¹⁴ Сучасні ж дослідники під епістолою розуміють скоріше будь-який лист.

Українська дослідниця Н. Павлик пропонує виділити в окрему групу епістолярій письменників, тому що йому властиві досить специфічні характеристики: написання будь-якої кореспонденції – творчий процес, адже епістола створюється за всіма законами літературної майстерності; у листах обов'язково віддзеркалюється індивідуальний авторський стиль; письменник повинен розуміти, що його епістолярне надбання може бути опубліковане для широкого загалу. ¹⁵

Сучасна українська філологічна наука вважає лист найпростішою жанровою формою мемуаристики. До епістолярних творів відносять щоденники, записки, мемуари, що, як і листи, яскраво характеризують особистість автора і не завжди призначені для публікації.

Епістолярний стиль у сучасній енциклопедії "Українська мова" визначений як функціональний різновид літературної мови, який обслуговує сферу письмових відносин і вживається переважно у листуванні. ¹⁶

¹¹ Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років XX ст. – К., 1998. – С.194

¹² Здоровега В. Й. Багатоманіття документалізму і проблема жанрів // Рад. літературознавство. – 1983. – № 9. – С. 7–15.

¹³ Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів. – К.: Рад. шк., 1971. – С. 133

¹⁴ Словник української мови: в 11 т. Т. 11 / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 484.

¹⁵ Павлик Н.В. Специфіка епістолярного жанру як міжстильового явища// Лінгвістика: [Зб. наук. пр.]. – Луганськ: Видавництво ЛНПУ ім. Т. Шевченка "Альмамагер", 2005. – С. 241–248.

¹⁶ . Енциклопедія "Українська мова". – К.: Вид-во "Українська енциклопедія" імені М.П. Бажана, 2000. – С. 160

Т. Заболотна вважає, що окремі листи є невід'ємними складовими частинами різних функціональних стилів, а кожна кореспонденція уміщує кілька стилів мови.¹⁷ До найбільш характерних стильових ознак листів відносять: використання звертань у кличній (часто пестливій) формі; наявність традиційних початків і закінчень; використання різноманітних побажань, вітань тощо; невимушений добір мовних засобів; безпосередність у вираженні емоцій; використання лексики і граматичних конструкцій, властивих усно-розмовному мовленню.¹⁸ Г. Мазоха вважає, що лист має також і ознаки розмовної мови: невимушеність, ситуативність, безпосередність у спілкуванні.¹⁹

Отож, епістолярний стиль мови має тільки писемну форму вияву, хоча приватні листи, записки, щоденникові записи, мемуари можуть бути прочитані і вголос. Проте усна форма епістолярного мовлення є тільки особливим відтворенням мовлення писемного. В межах епістолярного стилю у мовленні виділяють різні жанри. Найпоширеніший з-поміж них — це приватні листи. Зазвичай листом називають писаний текст, призначений для повідомлення про що-небудь; це спілкування з кимось на відстані, писане звертання до особи або осіб. Синонімом до слова «лист» у значенні писемного звертання однієї особи до іншої може бути й слово послання та епістола.

Епістолярний стиль багатий на лексичні, граматичні та орфографічні особливості. Йому властиві такі ознаки:

1. Вказування дати, місця та затвердження особи. Встановленої форми немає, але це пишуть зазвичай зверху зліва, на початку чи в кінці листа інколи зазначають місце його написання; завершують лист підписом (на розсуд автора);
2. Початок листа – звертання до адресата (офіційне, напівофіційне, дружнє тощо). Стиль звертання залежить від стосунків адресата та адресанта. Часто використовуються такі звертання: кохана, друже, брате, мій милий, пане тощо. Дуже часто звертання може поширюватись пояснювальним словом, яке вказує

¹⁷ Заболотна Т.В. Епістолярна спадщина В. Винниченка: адресування і стиль : дис. кандидата філол. наук: 10.01.01 / – К., 2005. – С.13.

¹⁸ Енциклопедія "Українська мова". – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" імені М.П. Бажана, 2000. – С.160.

¹⁹ Мазоха Г.С. Жанрово-стильові модифікації українського письменницького епістолярію другої половини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Українська література". – К., 2007. – С. 27.

на ставлення автора до того, кому пише лист. Листа починають також словами, що вказують на час написання листа. Форма прощання у епістолярії також залежить від взаємин його автора з отримувачем. У доборі лексики, у вживанні великої чи малої літери, розділових знаків тощо виявляється особистість автора.

3. Використання займенників ти, ви у звертаннях до однієї особи пишуть з великої літери, засвідчуючи цим власну вихованість, одну з ознак індивідуальної мовленнєвої культури;

4. Задля спонукання адресата до певної дії, поведінки, використовують відповідні слова і словосполучення: скажи, зроби це, напиши мені, спитай його, шлю вітання, надсилай листа, листа одержав, кланяйся нашим, цілую (Тебе, Вас) на ін.;

5. Використання ускладнених афіксами назв, задля подання позитивної чи негативної оцінки (здрібніло-пестливої, голубливої, прихильної чи, навпаки, зневажливої, осудливої тощо): батечку, таточку і под.;

6. Синтаксис листа залежить від індивідуальності його автора. Форма викладу тексту, побудова речень залежать і від того, кому адресовано лист.²⁰

"Створюючи тексти епістолярного стилю, мовці послуговуються народною мовою, використовують епістоляризми – особливі слова і сполучення слів, синтаксичні конструкції, які й репрезентують неповторну мовленнєву індивідуальність цього стилю. Мова з епістолярними ознаками обслуговує специфічне заочно-писемне спілкування однієї особи з іншою (іншими) у найрізноманітніших сферах життя – виробничій, професійній, а найбільше – у побутовій, щоденній, ситуативній. Епістолярне мовлення у своєму типовому вияві – монологічне, проте природними елементами епістолярного тексту можуть бути й діалоги, почуті або прочитані автором, а потім відтворені в листі".²¹

У науковій літературі виділяють два різновиди листування – офіційне (службове) та неофіційне (приватне).

²⁰ Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. Київ : Академія, 2005. С.45

²¹ Так само – С.97

Офіційне листування – це листування яке здійснюється між державними органами, установами та організаціями, або між службовими особами, яких об'єднують офіційні, ділові стосунки. Офіційне листування належить до сфери офіційно-ділового стилю. Користуючись можливостями електронної пошти, працівники державних органів, установ, організацій мають змогу передавати важливі документи, фінансові дані і т. д. до інших підприємств та організацій.

Неофіційне ж, або приватне, листування ведеться між особами, яких об'єднують неофіційні стосунки. Таке листування має здебільшого побутовий характер – родинний, дружній або інтимний. Неофіційне листування належить до сфери дії усно-розмовного стилю.²²

1.2. Теоретичні засади української пунктуації та синтаксису

Український синтаксис та пунктуація мають довгий шлях становлення та розвитку. Ці системи різняться своєю історією розвитку.

Термін «синтаксис» застосували ще в III столітті до н.е. Основоположниками цього терміну були представники філософської школи епохи еллінізму. Вони вказували на те, що завданням синтаксису є насамперед вивчення логічного змісту висловлювання. Термін «синтаксис» (від гр. *syntaxis* – військовий лад, побудова, поєднання, порядок) використовується у двох основних значеннях: 1) об'єкт вивчення (синтаксис української мови); 2) розділ науки про мову (синтаксис як наука). Синтаксис української мови – це «розділ мовознавства, який вивчає правила поєднання слів, розташування їх та словосполучень у реченні, об'єднання простих речень у складні». Предметом вивчення синтаксису є будова словосполучень і речень, які властиві стилю письменника. Синтаксис досліджує не зміст речення, а граматичну форму, тобто структуру.²³

²² Стилістика української мови: Підручник / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько / За ред. Л. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – С.217.

²³ Літературознавча енциклопедія : У 2-х томах / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ: Академія, 2007. – Т. 2: М – Я. – С. 398. – Доступний з: <https://archive.org/stream/literaturoznachat2#page/n397/mode/2up>

В епоху середньовіччя просвітяни підтримували ідеї універсальної граматики, що була спільна для всіх мов, тому синтаксис пов'язували з логікою та філософією. Перша граматика церковнослов'янської мови Мелетія Смотрицького перебрала цю науку з граматик греко-латинських. З новою думкою виступив О. Потебня, яка полягала в сполученні ідей національного романтизму з метою позитивістичного характеру. Вчений говорив про таке явище як частини мови в реченні та робив акцент на українській мові. І. Огієнко («Складня української мови», 1936) та В. Сімович («Граматика», 1918) дотримувались такого ж підходу.²⁴

Пунктуація має також складну історію формування. Використання знаків пунктуації для поділу тексту на менші смислові відрізки почалося приблизно з II ст. до н. е. Граматик і лексикограф Аристофан Візантійський винайшов систему трьох крапок: крапка до низу – кома – ставилась у кінці найкоротшого відрізка; крапка вгору – періодос – поділяла текст на більші відрізки, а крапка у центрі – колон – по середині. Філософ Платон інколи закінчував розділи своїх книг знаком, що аналогічний сучасній двокрапці, а з'ява першого значущого для сприйняття тексту знаку пунктуації пов'язана із іменем філософа Аристофана (IV ст. до н. е.). Це був параграфос – коротка горизонтальна лінія внизу на початку рядка. Його уживали для позначення зміни смислового значення й нового, достатньо об'ємного розділу тексту, який називаємо параграфом, хоч і позначаємо іншим знаком. Тому Аристофана вважають батьком пунктуації, який «склав першу більш-менш послідовну систему знаків розділових; він же перший почав вживати й знаків наголосу»²⁵

Звідси, від грецького письма, розділові знаки запозичили і в слов'янські рукописи. Грецька система пунктуації панувала в українській мові до XVI століття.

²⁴ Арібжанова І. М. Сучасна українська мова: Базові поняття синтаксису: навч. посіб. – К. : Київський ун-т, 2016. – 159 с.

²⁵ Огієнко І. Нариси з історії української мови: система українського правопису: Популярно-науковий курс з історичним освітленням. – Варшава, 1927 – С. 198-199.

І. Савченко зазначає, що слов'янські каліграфісти-переписувачі грецьких теологічних текстів грецьку пунктуацію наслідували не сліпо, у кожного писаря була вироблена власна графічна система знаків, зокрема розділових. Одним знакам вони надавали перевагу, інші не використовували взагалі, деякі вони створювали заново, моделювали свої графічні варіації. Останні були графічними праобразами сучасних розділових складених знаків у певних семантико-синтаксичних умовах контексту. Функції цих розділових знаків були досить примітивними – ділили текст на частини, різні за розміром. Членування тексту залежало від писаря, який розділяв текст на свій лад. Знаки пунктуації не виконували семантичної функції, адже не було встановлено жодних правил їхнього вживання.²⁶

Середина XV ст. знаменувалась появою нової системи розділових знаків, яку започаткували італійські типографи. Відомо, що венеціанський типограф Альдо Мануцій зробив спробу застосувати в друкарській практиці систему розділових знаків в обґрунтованому вигляді, окресливши перші пунктуаційні норми.²⁷ Книги та рукописи XVI ст. фіксують крапку, двокрапку, кому, крапку з комою, знак питання і дужки. З XVI ст. в Європі починають уживати ще й знак оклику, а в XVII ст. – лапки. У XVIII ст. з'являються тире.

Перші спроби осмислення української пунктуації пов'язані з іменами Лаврентія Зизанія та Мелетія Смотрицького. В обох староукраїнських граматиках з'являються глави про розділові знаки: «О точках» у граматиці Лаврентія Зизанія та «О препинаниях строчних» у граматиці Мелетія Смотрицького. У першій – шість розділових знаків, у другій – десять.

У XVI й наступних століттях західноєвропейські граматики репрезентували процес упорядкування вжитку розділових знаків: це було обґрунтовано теоретично. У книжках і рукописах, що вийшли в світ у XVII ст., функціонували майже всі розділові знаки, які використовує й сучасна

²⁶ Савченко І.С. Історичний шлях української пунктуаційної системи// Мовознавчий вісник : зб. наук. праць Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького. – 2011. – Вип.12–13. – С. 284–291.

²⁷ Булаховський Л. А. Українська пунктуація. – Київ-Львів: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1947. – С. 64.

пунктуація, що мало вплив на формування української пунктуаційної системи, яка практично сформувалася до XVIII ст.

Починаючи із XVIII століття на українську пунктуацію, та й на правопис загалом, мала великий вплив російська мова. Це пов'язано із запровадженням у 1708 році гражданки. У цей час пунктуаційну систему розробив М. Ломоносов у праці «Российская грамматика». Вона «включала: 1) розділові знаки, що вживалися в середині речення (кому, крапку з комою, двокрапку); 2) знаки кінця речення (крапку, знак питання, знак здивування, тобто сучасний знак оклику); 3) знаки, які визначають межу висловлюваної думки (вміщувальний знак, що відповідав сучасним дужкам); 4) рядкові розділові знаки (єднальний знак, тобто рисочка).²⁸ Така система пунктуаційних знаків поширилася і на українську мову.

Упродовж XIX – поч. XX століття підручником з української мови в Західній Україні слугувала «Грамматика руської мови» С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера. Ця книга вже містить розділ про пунктуацію, який має назву «Перепинанє», проте міститься він не в основному змісті книги, а в її додатках. Автори стверджують, що для того, «щоб зазначити границі поодиноких речень головних і побічних, уживаємо різних знаків».²⁹

Зокрема, тут містяться відомості про такі розділові знаки як «кропка» (крапка), «питайник» (знак питання), «окличник» (знак оклику), «запинка» (кома), «середник» (крапка з комою), «двокропка» (двокрапка), «павза» (тире), «скобки» (дужки) та «знаки наведення» (лапки).³⁰

У першій половині XX століття з'являється «Грамматика української мови» В. Сімовича. У цій праці вже досить ґрунтовно описаний розділ «Розділові знаки». Під терміном «розділові знаки» автор розуміє знаки письма, що «вказують, що треба від чого розділити, що ... розділюють слова, чи цілу громаду слів». В основу використання розділових знаків дослідник кладе ритмо-мелодійний принцип, що загалом мотивувалося його орієнтуванням на розмаїття

²⁸ 35. Савченко І. Історичний шлях української пунктуаційної системи. // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 12–13. – С. 287.

²⁹ Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Грамматика руської мови. Третє перероблене видання. – Відень, 1914. – С.168.

³⁰ Сімович В. Грамматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці. Друге видання. – Київ-Ляйпціг, 1921. – С.168-170.

уснорозмовної стихії та її послідовне відображення в особливостях літературної практики. Зазначений дослідник окреслює назви розділових знаків, до яких у кожному разі подається етимологія:

- 1) точка (.), звана ще подекуди крапкою;
- 2) запинка (,), або з грецької: кома;
- 3) середник, або точка із запинкою (;);
- 4) двочка (:), або двокрапка;
- 5) питайник (?);
- 6) викличник (!);
- 7) пружка (–), чужа назва: павза;
- 8) точки (...);
- 9) наводні знаки («»), або лапки;
- 10) дужки ();
- 11) розділка (-).³¹

А. Загнітко робить узагальнювальний висновок про те, що в сучасних правописних і граматичних студіях відмінності в термінології наявні тільки щодо окремих графічних знаків, напр., тире – розділка (Д. Кислиця, П. Ковалів); крапка з комою – середник (Д. Кислиця); дефіс – розділка. В інших випадках термінологічне окреслення та основні правила вживання розділових знаків схожі.³²

Отже, у XIX–XX столітті вже були сформовані принципи української пунктуації, якими користуються і досі. Хоча нові поправки в українському правописі випускаються й зараз (найновіший – у 2021 році).

Сучасна система розділових знаків включає такі пунктограми як крапка, кома, тире, крапка з комою, три крапки, двокрапка, дужки, лапки, знак питання, знак оклику, скісна риска та дефіс (у окремих випадках).

³¹Так само – С.447-448.

³² Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – С. 206.

Українська пунктуація, будучи складною і розвинутою системою, ґрунтується на трьох принципах: синтаксичному (структурному), смислового та інтонаційному.

Синтаксичний (структурний) принцип. Згідно з цим принципом розділові знаки ставляться на межі частин складного речення, в реченнях з однорідними членами, відокремленими другорядними членами, вставними і вставленими конструкціями, звертаннями тощо. Вони зумовлені структурою речення і тому є обов'язковими.

Смисловий принцип. На цьому принципі, як і на синтаксичному, ґрунтуються розділові знаки у складному і в простому реченні, ускладненому відокремленими другорядними членами, передусім означеннями і прикладками, які порівняно з невідокремленими мають більше змістове навантаження. Особливо важлива роль смислового принципу в складних безсполучникових реченнях, оскільки саме розділові знаки в цих конструкціях передають потрібні значення

Інтонаційний принцип. Тісно пов'язаний із смисловим. Тому розділові знаки можуть бути різними. За інтонаційним принципом ставляться розділові знаки в кінці речення (кома, знак питання, знак оклику), а часто і в середині речення, наприклад, звертання можна виділити комою, однак підвищена емоційність, особлива видільна інтонація зумовлюють використання тире.

Інтонаційний принцип реалізується не в чистому вигляді, а у зв'язку зі структурним та смисловим, оскільки інтонація сама є наслідком, передбачуваним граматичним і смисловим членуванням речення. Здебільшого всі три принципи діють одночасно, синхронно: інтонаційний принцип взаємодіє зі смисловим, смисловий — зі структурним тощо.

Поєднання принципів розстановки розділових знаків свідчить про розвиток сучасної української пунктуації, її гнучкість, що дає змогу передавати найтонші відтінки змісту та структурне різноманіття.³³

³³ Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – С.378-380.

Розділові знаки або відділяють частину тексту одну від одної, або виділяють певні відрізки в середині частини. Залежно від цього розділові знаки поділяють на роздільні і видільні.

Роздільні розділові знаки. Роздільну функцію виконують крапка, знак питання, знак оклику, кома, крапка з комою, тире, двокрапка, крапки (три крапки).

Крапка. Вказує на кінець речення, ділить текст на речення. В усному мовленні їй відповідає поступове зниження голосу до кінця речення і пауза після його закінчення.

Знак питання. Означає питальний характер речення; ставиться в кінці речення. Так само, як і крапка, відмежовує одне речення від іншого. В усному мовленні йому відповідає питальна інтонація.

Знак оклику. Вказує на емоційний характер речення і ставиться в кінці, відмежовуючи одне речення від наступного. У таких структурах часто використовуються звертання, вигуки, частки.

Крапка з комою. Виконує функцію розмежувального знака, розділяє компоненти складних багатокomпонентних чи простих ускладнених речень, рівноправні щодо своєї будови.

Кома. Розділяє однорідні синтаксичні компоненти: однорідні члени речення, частини складносурядних і безсполучникових складних речень, однорідні супідрядні речення. Вона ставиться між частинами складнопідрядного речення. Виділяє відокремлені другорядні члени речення, вставні і вставлені конструкції, звертання тощо.

Тире. Надзвичайно ємний універсальний знак, що наголошує на динамічності мовлення. Ставиться у простому і складному реченнях.

Двокрапка. Це знак, який пояснює, розкриває те, про що повідомлялось у попередній частині речення.

Крапки. Вказують на перерваність, незакінченість речення. Можуть ставитись у середині, в кінці і на початку речення, деколи навіть розриваючи слово.

Видільні розділові знаки. Видільну функцію виконують парні розділові знаки: два тире, дві коми, дужки, лапки.

Дужки. Це знак виключення елементів речення, які граматично з ним не зв'язані. Ним виділяють вставлені слова, словосполучення і речення, ремарки в драматичних творах та ін.

Лапки. Вказують на незвичність, чужорідність виділених ними елементів. У лапки беруться цитати, слова, вжиті в незвичному значенні, умовні назви, пряма мова.

Отже, розділові знаки становлять усталену систему і виконують різноманітні функції.³⁴

Пунктуаційна система мови передбачає поділ розділових знаків на 3 групи: обов'язкові, факультативні та авторські. До обов'язкових належать такі розділові знаки, які вимагають певного висловлювання і відповідного розташування у визначеному правописом місці. Факультативні знаки – це знаки, які передбачають заміну один одного, тобто на місці однієї пунктограми можна поставити іншу. Авторські розділові знаки служать для виділення певної частини висловлювання, інтонаційного та смислового наголошування окремої частини мови за бажанням автора.

1.3. Поняття авторської пунктуації

Авторська пунктуація – це розділові знаки, які автор вживає на свій розсуд, відхиляючись від основних правил. Це певною мірою нерегламентована пунктуація, тобто така, що не регулюється правописними нормами. Однак такі пунктограми є цілком виправданими з точки зору авторського задуму. Авторська пунктуація допомагає автору краще відтворити його власну інтонацію. Авторська пунктуація може виглядати як просте порушення правил, проте авторське застосування розділових знаків має свої особливості.

³⁴ Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – С.381-384.

Як зазначає С. Помирча, авторська пунктуація – це авторська манера письма, це індивідуальність письменника та поета, це хід його думок, емоційна насиченість. Індивідуальність у використанні розділових знаків, систематичність у позиціях певних пунктограм є індивідуальний літературний прийом, який служить авторові засобом передачі особливого стану ліричного героя. Вона допомагає розкрити сутність поетичної думки і створеного нею образу; стає сильним стилістичним засобом і віддзеркалює явну симпатію автора до окремих знаків.³⁵ Нормативні варіативні знаки – це можливі та допустимі розділові знаки, один з яких є нейтральним, а інший несе додаткову смислову інформацію. Їх потрібно відрізнити від індивідуально-авторських, адже вони є варіантом норми, хоча і переважне використання того чи того розділового знаку при варіативності теж є особливістю авторської пунктуації.

На думку С. Помирчі та Р. Головки, існують такі випадки використання індивідуально-авторської пунктуації:

1. Під час заміни «немаркованого» нормативного розділового знаку. При визначенні індивідуально-авторської пунктуації, потрібно врахувати варіативні знаки. Варіативні розділові знаки – можливі за правилами, допускаються правилами. Один із них зазвичай є нейтральним, інші несуть додаткове смислове навантаження. Автор може використати розділовий знак, правила використання якого чітко не закріплені, та в більшості автор майже встановлює свою систему певного розділового знаку в своїй творчості з його стилістичною насиченістю, експресивністю і художньою функцією.

2. Без урахування пунктуаційних норм (проти всіх норм). Як засіб членування тексту до авторського використання також відносяться розділові знаки, які надають певний ритм тексту, мелодійність, темп – пришвидшений або уповільнений. Вони не пов'язані з синтаксичними структурами і тому не піддаються типізації з погляду їх використання. Ми можемо побачити лише внутрішній принцип, який надає конкретний текст і є суб'єктивно вибраний

³⁵ Помирча С. Індивідуально-авторська пунктуація як засіб формування синтаксичної компетенції у майбутніх учителів початкової школи // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. – 2016. – Вип. 3. – С. 155–162.

автором. Розділові знаки стають засобом членування тексту, стають засобом розподілу слів, фраз, ідей і надають кожному його місце. Певний ритм читання, який закладений авторською пунктуацією, передає зміст твору, його значення; передає ясність, емоційність, напругу. Дуже поширено зустрічається такий прийом як відсутність розділових знаків при певному використанні мовних засобів.

3. Авторська пунктуація як літературний прийом. Художній стиль є найширшою ареною використання індивідуально-авторської пунктуації. Індивідуальність у використанні розділових знаків, систематичність у позиціях певних пунктограм представляє індивідуальний літературний прийом, який служить автору засобом передачі особливого стану ліричного героя. Вона допомагає розкрити сутність поетичної думки і створеного нею образу; стає сильним стилістичним засобом і віддзеркалює явну симпатію автора до окремих знаків. Розділові знаки в літературі виступають додатковими засобами виразності, передачі почуттів, думок у тексті. Індивідуальна пунктуація несе в собі заряд енергії, експресивності, вона має стилістичне значення і допомагає письменнику і поету в створенні художньої виразності, засобом передачі інформації читачу, допомагають точніше виражати думки і природнішу мову. Автор наголошує на найголовнішому, на значному, ставить на перше місце основне і на другий план – додаткове.

Звернімо увагу також на працю А. І. Тепшич " Постмодерністська авторська пунктуація як один із прийомів мовної гри(на матеріалі прозових творів представників станіславського феномена". У цій статті авторка говорить, що доволі часто письменники-постмодерністи розставляють розділові знаки не за загальноприйнятими правилами, а ступінь відхилення від норми може значно варіюватися. Здебільшого такі відхилення не перешкоджають комунікації між автором та читачем, а навпаки, допомагають глибшому розумінню художнього задуму. Якщо відхилення від правил вживання розділових знаків слугує для увиразнення авторської думки, то його не можна вважати помилкою, у таких випадках йдеться про авторську пунктуацію.

Термін «авторська пунктуація» розглядається філологами в широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні авторську пунктуацію тлумачать як непередбачувану правилами пунктуаційну систему, що має свої зображально-виражальні функції. У вузькому розумінні авторська пунктуація – явище суб'єктивного плану, тобто специфічні, послідовні та систематичні пунктуаційні прийоми, характерні для певного автора.

Пунктуаційні прийоми можна згрупувати наступним чином:

1. Наявність/відсутність розділового знака. Наявність розділового знака там, де він необов'язковий, – рідкісний прийом мовної гри. Відсутність якогось одного або усіх розділових знаків виконує такі функції: а) слугує для передачі фізичного чи психічного стану персонажа, б) створює потік свідомості.
2. Заміщення знаків. Авторська індивідуальність може виявлятися в підсиленні знакової позиції. У таких випадках необов'язковим є відхід від норми і порушення пунктуаційних правил: прийом полягає в заміні недостатньо сильних знаків більш сильними за своєю розділовою чи емоційною функцією. Наприклад, розчленованість мовлення створюється заміною коми на крапку.
3. Помітна частотність використання певного розділового знака. Якщо в художньому тексті домінує певний пунктуаційний знак, то це одразу привертає до себе увагу.³⁶

Отже, індивідуально-авторська пунктуація ще не є до кінця дослідженою темою, тому багато науковців зараз мають такі зацікавлення. Можемо зробити висновок, що авторська пунктуація є дуже важливим місточком для розуміння тексту і самого автора.

³⁶ Тепшич А. І. Постмодерністська авторська пунктуація як один із прийомів мовної гри (на матеріалі прозових творів представників станіславського феномена// Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2016. – № 1. – С. 244-250.

РОЗДІЛ 2: ПУНКТУАЦІЙНО-СИНТАКСИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИСТІВ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Листи Василя Симоненка наповнені особистими переживаннями, емоціями, новинами та любов'ю. Любов'ю до дружини, до друзів, товаришів. Найбільше листів знаходимо до дружини – 15. Усі проаналізовані листи були написані з 1957 по 1960 роки. Найчисельніша група листів написана 1957 року дівчині, а пізніше – дружині, Людмилі Півторадні, коли Василь Симоненко закінчував навчання у Києві на факультеті журналістики, а пізніше – був в армії.

Симоненкові листи прості за структурою: у кожному з них є початок, основна частина та кінцівка. На початку листів міститься мовна формула привітання: *Салют!, Привіт, Малюся!, Здоров був, Іване!* Звертання до дружини набувають різних форм – від милих: *моя малюсічка, малеча Люсю*, до дещо фамільярних – *моя дурненька, грішниця, дєтка*. Листи до дружини мають багато пестливо-зменшувальних слів, що свідчить про інтимний характер цих послань. Листи автора не схожі на сухий виклад подій, тут багато іронії, власних думок. У листах до коханої часто знаходимо риторичні та нериторичні запитання, що свідчить про бажання діалогізації листів. Наприкінці листа автор висловлює почуття до своєї коханої, цілує її. Прощається зазвичай ніжно, іноді з використанням запозичень – *Гуд бай, Малюся!* Доказом того, що текст постає на папері з думок автора є і пост-скриптими, які поет використовує кілька разів: *P.S. Завтра починаються заліки. Мороки багато. Надіюся, що все буде гаразд. Думаю про тебе, Малюся!* У тексті листів також присутні цитати з власних віршів, віршів Тараса Шевченка, крилаті вирази. Більшість листів мають датування, а якщо ж воно відсутнє – науковці можуть приблизно вказувати дату між листом, що передував цьому та листом, що був написаний після.

Синтаксично-пунктуаційне оформлення листів поета в канві ідіостилю вирізняється ознаками, які і визначають специфічно авторську манеру письма. Зібраний джерельний матеріал включає **468 синтаксичних одиниць**, оформлених пунктуаційними розділовими знаками інтерпозиційного характеру, такими як кома, тире, двокрапка, дужки, лапки і постпозиційними

пунктограмами, що мають комунікативно-стилістичне навантаження – знак оклику, знак питання, трикрапка. При аналізі зібраного матеріалу керуємося і враховуємо передусім формально-пунктуаційне оформлення епістолярних текстів, з урахуванням синтаксичної специфіки речень, у яких використано той чи інший тип пунктограм. Відповідно у роботі структуруємо матеріал і проводимо аналіз речень за принципом: просте речення неускладнене речення; ускладнені речення: звертанням, однорідними членами речень, вставними і вставленими конструкціями; складні речення: безсполучникові, сурядні, підрядні; використання лапок; постпозиційні пунктограми.

До уваги беремо всі випадки вживання зазначених пунктограм, як нормативного, так і індивідуально-авторського використання, акцентуючи увагу на останніх, адже саме визначають ідіостиль аналізованого епістолярію. Не нехтуємо джерельним матеріалом, що засвідчує нормативні пунктограми (вжиті відповідно до основних правописних правил, переважно на основі формально-граматичного принципу української пунктуації), оскільки речення з ними засвідчують, як правило, синтаксичну специфіку щодо синтаксичної організації та використання засобів граматично-стилістичної характеру, що також визначає канву авторського ідіомовлення.

2.1. Особливості використання тире у простому неускладненому реченні

Тире як розділовий знак має найбільший потенціал щодо виражальних можливостей у будь-якому стилі мовлення (більша кількість правил стосовно цього розділового знака підпорядкована інтонаційному принципу української пунктуації, а саме на цьому принципі базуються індивідуально-авторські розділові знаки. Тире – "улюблений" знак Василя Симоненка, оскільки саме тире автор ставить як найбільш авторський розділовий знак. Аналізований джерельний матеріал засвідчує, що використання тире у **простих неускладнених реченнях** є нечисельним. Такі випадки стосуються правил:.

Тире між підметом та присудком: *Солдати і особливо офіцери — люди з солідною ерудицією, і тому їх товариство приємне для кожної тямущої людини.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957). Такий приклад використання тире підпорядкований основним правилам пунктуації, не засвідчуючи авторської специфіки (підмет виражений іменником у початковій формі та іменна частина складеного присудка також виражена іменником у називному відмінку, а дієслова-зв'язки немає).

Тире на місці пропущеного члена речення: *Та ще й екзамені по чортячому якось сплановані: перший — 1 червня, другий — 12.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957): тире на місці контекстуально пропущеного підмета та еліптично пропущеного присудка засвідчено на письмі тире, в комунікативному аспекті значущості набуває інформація в постпозиції до цієї пунктограми, тобто календарні дати. Речення такого типу переважно стосуються розмовного стилю мовлення, використання їх в канві епістолярного може засвідчувати намагання адресанта узвичаїти (унаочнити) живе спілкування.

Тире для інтонаційно-сміслового виділення членів речення чи частини речення : *Всі дівчата в темно-голубих пальтах здалеку чомусь дуже схожі на тебе, а зблизька — ні.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957). Речення із такими відокремленнями, як відомо, стосуються переважно індивідуально-авторських акцентів на окремій позиції окремих компонентів чи частини цілого речення; відокремлені компоненти у цьому разі несуть виразну рематичну інформації з погляду актуального членування, на яку автор прагне перемістити акценти. Відокремлена заперечна частка, яка функціонально відповідає нечленованим реченням-комунікатам, виразно формує в такій структурі заперечну модальність.

У наступних розділах будемо розглядати тире відповідно до теми підрозділу.

2.2. Аналіз розділових знаків, пов'язаних із засобами ускладнення

У сучасному синтаксисі прийнято вважати, що просте ускладнене речення займає проміжне місце між простим та складним реченням. У епістолярію Василя Симоненка такі речення ускладнені однорідними членами речення, вставними і вставленими конструкціями, звертаннями та відокремленими членами речення.

2.2.1. Розділові знаки при звертанні

Засобом ускладнення простого речення виступає звертання, що є певною особливістю української мови, адже виражається у формі кличного відмінка. Звертання – інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти або персоніфіковані предмети, до яких адресовано мовлення.³⁷

Основна функція звертання – спонукати співрозмовника слухати, спонукати його до спілкування, тому як звертання часто вживаються імена, прізвища і под. Звертання – це один з основних компонентів та виразників епістолярного стилю. На початку листа повинне бути звернення до особи, якій адресується написане. За бажанням автора звертання також може міститися і в середині тексту, і вкінці. За допомогою звертання привертається більша увага читача до написаного, акцентується на тому, що автор звертається саме до цього читача, а не до іншого.

За своєю структурою звертання у листах Василя Симоненка є непоширеними та поширеними. Вони стоять у різних частинах речення: на початку, всередині, вкінці: *Іване, маю до тебе маленьке прохання.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Моя Малюсічка, чи не обрид я тобі своєю писаниною?* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *А ти, мій маленький міністре, нічого не обіцяєш.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); *В цьому питанні я з мамою згоден від першого до останнього слова, Малюсю.* (До Людмили

³⁷ Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — С. 200.

Півторадні, 8 лист, травень 1957). Усюди автор розставляє коми згідно правопису. Найчастіше звертання у листах виділяються комами та вкінці речення знак окликом. Його вживання показує емоційне звернення чоловіка до жінки, друзів, підкреслює значущість повідомлюваного, наголошує на важливості написаного. Знак оклику передає сильну інтонацію, з якою вимовляється звертання.

Поширені звертання надають більшої емоційності висловлюванню. Вони виражають ставлення мовця до читача, адже зазвичай поширюються прикметником та присвійним займенником: *Одним словом, **моя голубко**, дуже багато у нас буде розлук.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957); *Дивися, **чарівна дружинонько**, щоб твій примхливий чоловік не надув свої гіркі від тютюну губи.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957); *Більше не діждешся, бо поки я здумаю вдруге взятися за ручку, ти вже щебетатимеш біля мене, **моя срібночола подруго**.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957).

Найбільше звертань у листах бачимо до дружини Василя Симоненка, яку він називає по-різному, але завжди дуже лагідно: ***Люба Малюсю**, ти, мабуть, про мене ніколи не думаєш, бо мені щось не ікається.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); ***Маленький тигре**, якби міг, то сьогодні б не писав тобі цього непотрібного листа, а з'явився б власною персоною.* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957); *Ясно, **Люсьок**?* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957); *Здрастуй, **малеча!*** (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957).

Поет більшість своїх листів розпочинає зі звертання до дружини, при цьому такі звертання виступають вокативними реченнями. За словами К.Шульжука, такі синтаксичні конструкції – це «однослівні речення, виражені кличним відмінком іменника, що самостійно передають нерозчленовані думки, почуття, волевиявлення».³⁸ Наприклад: ***Малюся!*** (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); ***Моя маленька дівчинко!*** (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); ***Мила моя дівчинко!*** (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957);

³⁸ Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – С.146

Малюся! (До Людмили Півторадні, 6 лист, 17.02.1957) *Люсьєн!* (До Людмили Півторадні, 14 лист, між 6 і 17.09. 1957).

Ці вокативні речення є емоційно забарвленими, вимовляються з піднесеною інтонацією та містять знак оклику вкінці. Вважається, що зміст таких синтаксичних конструкцій "багатший від змісту звертання, бо "приховано" і нерозчленовано виражає певну думку-почуття, яка супроводить звертання до особи і зрозуміла з ситуації або контексту, а також із спільної теми, яку розкриває конситуація і поза якою немислиме функціонування звертань-речень".³⁹ Вокативні речення зазвичай бувають однослівними, однак трапляються і такі, що поширені додатковими словами, що привносять додаткове емоційне навантаження, виражають ставлення адресанта до адресата.

Слід підкреслити, що вокативні речення і всі звертання загалом, становлять елемент фатичного спілкування. Це такий мовленнєвий акт, що має на меті зав'язати розмову, підтримати її та завершити. Саме звертання вважається одним із найчастотніших та найголовніших елементів фатичного спілкування, адже за його допомогою мовець називає слухача та привертає його увагу до розмови. Як зазначає Наталія Павлик, «звертання є одночасно способом привернення уваги, тобто встановленням контакту, та показником типу стосунків між мовцями і їхнього соціального статусу».⁴⁰ Усі звертання в листах можна поділити відповідно до комунікативної мети, яку вони виконують:

- Звертання, що виконують функцію встановлення контакту. Ними власне виступають наведені вище вокативні речення, що вживаються на початку листів з метою встановити контакт із читачем. Також сюди належать і ті звертання, що містяться у реченнях, якими поет починає розмову: *Доброго здоров'я, Іване!* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Вітаю тебе, Люсю!* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957)

³⁹ Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови. Підручник. – К.: Академія, 2010. – С.333

⁴⁰ Павлик Н. "Різновиди фатичних мовленнєвих актів." Наукові записки. Випуск 138. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2015. С. 219–224

- Звертання, що слугують для підтримки контакту. Такими вважаються звертання, що розташовані вже в тексті листа та мають на меті привернути увагу читача до написаного, наголосити на тому, що звертаються саме до нього: *Моя Малюсічка, чи не обрид я тобі своєю писаниною?* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *В цьому питанні я з мамою згоден від першого до останнього слова, Малюсю.* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957)
- Звертання, що завершують розмову, тобто вживаються при прощанні. У нашому випадку прощання практично завжди супроводжується називанням особи, з якою автор закінчує бесіду: *Ну, бувай здоровий, друже.* (До Івана Світличного, 13.11.1962)

Отже, у своїх листах Василь Симоненко досить часто використовує звертання та ставить відповідні розділові знаки – коми та знак оклику. Звертання містяться у різних позиціях в реченні, найчастіше – на початку та вкінці.

2.2.2. Пунктограми при рядах однорідних членів речення

Як відомо, однорідні члени речення між собою розділяє кома. Ця пунктограма передає на письмі перелічувальну інтонацію, з якою вимовляються компоненти ряду однорідності. Василь Симоненко досить часто у своїх листах використовує однорідні члени речення. Більшість з таких прикладів виділяються комами, проте маємо випадки, коли однорідні члени речення поєднанні сполучниками з єднально-сурядним характером: *З Черкас я поїхав **ображений і злий**.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Цілую твої пальчики, щоб вони скоріше **взялися** за ручку **і написали** мені хоч двоє слів.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Було **обідно і боляче**, що ти відносишся до всього з таким олімпійським спокоєм.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957). А також маємо декілька випадків, коли однорідні члени речення поєднанні сполучниками з єднально-розділовим характером: *Ти **лінуєшся чи не хочеш писати?*** (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957), *Я **запізнює чи встигну?***

(До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957). Але ми звернімо увагу на однорідні члени речення, компоненти яких розмежовано комами.

У листах Василя Симоненка виступають однорідними і головні, і другорядні члени речення.

Присудки:

Василем назвали мене без моєї згоди, не запитали навіть для ввічливості. (До Анатолія Перепаді, апеляція до споживача); *Я на весіллі буду чимось на зразок боярина, буду репетувати «гірко» і дивитися, як інші цілуються.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Ти завжди вигадуєш про мене дивні речі: то я сміюся з тебе, то в мене дівчата якісь є, то говорю не так, як слід.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Дерзай, дєтка, розбивай парубоцькі серця направо й наліво, розколюй їх, мов горіхи.* (До Людмили Півторадні, 14 лист, між 6 і 17.09. 1957).

Підмети:

Біля ніг цього гіганта корчаться в судорогах Гомер, Байрон et cetera. (До Євгена Дударя, 11.10.1962)

Означення:

Замріяний, сонний і лінивий Кадет просить тебе: «Купи 20 моїх книжок і транспортуй їх в Черкаси». (До Олексія Щербаня, 3 лист, 30.08.1960); *А я ні, і цілую мою одну-єдину, мою дорогу Малюсю мільйон разів.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Через чотири дні останній, найважчий екзамен.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); *Бо коли я цілуватиму її, буду бачити твої губи, а коли дивитимусь в очі, вони здаватимуться мені синіми, твоїми.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *В перших рядках мого коротенького письма дозволь передати свій чистосердечний привіт досвідченого солдата і побажати тобі хороших успіхів у твоєму молодому, багатобарвному самотньому житті.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957); *Повідомляю, що я живий, здоровий, молодий і красивий, чого й тобі бажаю від усього серця, що зворушливо тьохкає під екстравагантною військовою гімнастською.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957)

Додатками:

Може, й справді я говорю препогано, але я люблю тебе і ні сміятися, ні обманювати ніколи не збирався. (До Людмили Півторадні, 7 лист)

Ряд однорідності характеризується найбільше безсполучниковим типом зв'язку: *Через чотири дні останній, найважчий* екзамен. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957). Менш частотним типом зв'язку є комбінований тобто такий, що поєднує безсполучниковий і сполучниковий зв'язки: *Повідомляю, що я живий, здоровий, молодий і красивий, чого й тобі бажаю від усього серця, що зворушливо тьохкає під екстравагантною військовою гімнастською.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957).

Таке широке використання однорідності різних членів речення говорить про розлогий виклад думок та деталізований опис. Бачимо, що найчастіше у листах поета однорідними є присудки та означення, найрідше – додатки та підмети. Найбільш поширеним є використання безсполучникового типу сполучення однорідних членів речення.

2.2.3. Розділові знаки при вставних і вставлених конструкціях

Ще одним засобом ускладнення речення є вставні та вставлені конструкції.

Вставні слова, сполучення слів і речення – граматично не пов'язані з реченням мовні одиниці, що виражають ставлення мовців до висловлюваного в реченні, повну емоційну оцінку його, вказівку на джерело думки, порядок повідомлення та ін.⁴¹

Вставлені слова, сполучення слів і речення – це граматично не пов'язані з реченням мовні одиниці, що виражають додаткові повідомлення чи побічні зауваження, які доповнюють зміст висловленого в реченні, вказують на те, що не передбачалось на початку формулювання думки.⁴²

Як відомо, вставні конструкції від основного тексту речення відділяються

⁴¹ Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови. Підручник. – К.: Академія, 2010. – С.225.

⁴² Так само – С.232.

комами. В залежності від позиції в реченні, ця пунктограма може бути або одиничною, або парною. Одиничним розділовим знаком кома виступає тоді, коли вставне слово міститься або на початку речення, або вкінці:

Отже, ми крокуємо пліч-о-пліч. (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Певна річ, мене штовхає на цей крок не жаждоба знань чи патріотичне бажання безкорисливо і самовіддано прислужитися дмитеркознавству.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *А може, з'явився той білоголовий в'юноша, що випадав на картах?* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Може, тобі обридло це слухати, але це правда.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Очевидно, мої листи були для тебе непотрібні і зайві, як непотрібний тобі й я.* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957).

Також доволі часто Василь Симоненко використовує вставні слова всередині речення, що вимагає постановки двох ком:

Тут дуже багато хороших дівчат, але, на жаль, жодної, схожої на тебе, не бачив. (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Через кілька днів я, очевидячки, пришлю тобі свою брошуру — оперативна «Літературна Україна» вже сповістила про її вихід.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Дізнайся, будь ласка, які екзамени і в якому обсязі треба скласти, щоб доскочити звання аспіранта вашого інституту.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Я вже komponую, мабуть, четверте послання, а від тебе не одержав ще жодного рядочка.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Загадкою лишилася, наприклад, така фраза: «Може, ти й справді знайшов, що шукав, але знай: ніколи не буде того, що ти думаєш».* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Усі вставні слова поділяються на певні семантичні групи відповідно до того, яке значення вони виражають. У епістолярію поета простежуємо наявність таких семантичних різновидів вставних конструкцій (за класифікацією П. С. Дудика та Л. В. Прокопчук):

1. Вставні слова, що допомагають мовцеві висловити впевненість у тому, що він повідомляє: *Ця суперечка, правда, не мішає нам спати*

- «валетом» і тинятися вдвох по місту. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); **Очевидно**, мої листи були для тебе непотрібні і зайві, як непотрібний тобі й я. (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957); Ця суперечка, **правда**, не мішає нам спати «валетом» і тинятися вдвох по місту. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).
2. Вставні слова, що виражають невпевненість у повідомлюваному: **Може**, тобі обридло це слухати, але це правда. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); Хотів написати такого листа, щоб багато-багато сказати тобі, а вийшло — **мабуть**, чепуха. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); **Здається**, що вони жили і мудрствували тільки для того, щоб затримати мене в Києві на 5 зайвих днів без моєї дівчинки. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); Люба Малюсю, ти, **мабуть**, про мене ніколи не думаєш, бо мені щось не ікається. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); Якщо ця прикмета вірна, то ти, **певне**, вважаєш мене своїм найлютішим ворогом. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); Після таборів, **напевне**, затримаюся в університеті днів на два, поки одержу диплом і знімуся скрізь з обліку. (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957).
3. Вставні слова, що висловлюють ставлення мовця, його емоції: **Жаль**, що вони всі давно стали трупами, а то б я з ними порахувався. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); Тут дуже багато хороших дівчат, але, **на жаль**, жодної, схожої на тебе, не бачив. (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); Дуже мені хочеться вчинити набіг до Києва, але... **на жаль**, в українській мові ще зберігся цей капосний сполучник. (До Івана Світличного, 13.11.1962).
4. Вставні слова, що позначають порядок викладу думок: Загадкою лишилася, **наприклад**, така фраза: «Може, ти й справді знайшов, що шукав, але знай: ніколи не буде того, що ти думаєш». (До Людмили

Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Точно повідомити тобі, коли приїду, зараз не можу, бо ще не ясно, коли будемо підписувати призначення і коли засідатиме кафедра, де я захищатиму свою наукову працю, яку зараз, до речі, ще тільки доводжу до кондиції.* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957).

5. Вставні слова, що вживаються для активізації сприйняття та уваги читача: *Але це, як кажуть, «дрібні причіпки», а я не хочу бути схоластом.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); **Видно,** *цензура занадто лінива і неповоротка, як верблюд.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); *У господарських питаннях я, як відомо, неабиякий профан, тому командувати тут не хочу.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); **Кажуть,** *що тепер пасажирськими поїздами суворо заборонили перевозити кістки, отже, тобі доведеться відправляти мене товарняком.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957).
6. Вставні слова, що підсумовують сказане: **Що ж,** *в такому разі вибач за те, що потурбував тебе незграбними ніжностями.* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957); **Значить,** *зима буде довга, і скоро в свої права вступить твій надійний союзник — мороз.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); **Отже,** *якщо я для тебе що-небудь значу, облиш усякі видумки і повір мені.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Кажуть, що тепер пасажирськими поїздами суворо заборонили перевозити кістки, отже, тобі доведеться відправляти мене товарняком.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957)

Можемо зробити висновок, що найбільше функціонують у листах Василя Симоненка вставні слова, які висловлюють невпевненість. Найменше зустрічаємо вставних слів, що позначають порядок викладу думок. Автор ставить розділові знаки відповідно до вимог правопису. Зазначимо, що вставні слова є важливою ознакою епістолярного стилю. Листи – це монологічні висловлювання, де автор виражає свою думку, ставлення до когось, чогось, і при

цьому намагається логічно вибудувати послідовність речень та думок. Саме такими засобами передачі міркувань та емоцій, послідовного викладу є вставні слова.

Вставлені конструкції Василь Симоненко використовує не так часто і виділяє їх комами:

Тут дуже багато хороших дівчат, але, на жаль, жодної, схожої на тебе, не бачив. (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957). Тут маємо вставлену конструкцію – відокремлене означення.

*Якщо колись я таким же чудернацьким способом потраплю в хрестоматію, то надіюсь, що мудрі нащадки наші тобі, **одному з перших моїх читачів**, будуть співчувати не менше, ніж ненавидіти мене.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача). У цьому реченні вставленою конструкцією є відокремлений додаток.

*Цілую твої маленькі ручки, **ті самі**, якими ти рибу чистила.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957). Вставлена конструкція – уточнююче означення.

*Твоїх ніжних послань чекаю на адресу, **ретельно виведену на звороті**.* (До Людмили Півторадні, 11 лист, не пізніше 5.07.1957). Вставлена конструкція – відокремлене означення.

*Його прикрашають білі палатки, **щедро напоєні свіжим сосновим напоєм**, чіткі шеренги воїнів та неймовірно ввічливі і люб'язні офіцери, яким треба вчитися граціозно віддавати честь.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957). Тут маємо вставлену конструкцію – відокремлене означення.

Усі наведені приклади виділені комами згідно правил правопису. Найчастотніше вживання відокремлених означень.

Також зустрічаємо небагато прикладів, де вставлений компонент виділений тире:

*Я не бажав бути Василем, я хотів бути Тарасом і носити прізвище — **Шевченко**.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача). У цьому прикладі бачимо вставлений компонент – відокремлене означення.

Але — не знаю, як ти, — а я не бажаю іншої. (До Людмили Півторадні, 7 лист) Бачимо вставлений компонент у реченні, виражений обставиною.

Вчора ж одержав призначення — можеш танцювати од радості — в Черкаси. (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957)

Знаходимо і вставлені компоненти, виділені дужками:

Тим більше, що мій закадичний Юрка одружився (а клявся, босяк, одружуватися після 30 років). (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Бажаю тобі навчитися марширувати не гірше славного капітана Чередниченка (2 км, не згинати ніг).* (До Олексія Щербаня, 3 лист, 30.08.1960); *Але ця благодать закінчиться в ту хвилину, як його дружина (між іншим, теж Людмила) вигрузиться з вагона на Київському вокзалі. гарно.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Поскільки для вірша бракує натхнення і часу (я ж солдат), то просто цілую тебе і на цьому ставлю крапку.* (До Людмили Півторадні, 11 лист, не пізніше 5.07.1957); *Думаю (і не без підстав), що через місяць буду «у ног твоих».* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957).

Отже, вставлені слова яскраво функціонують у епістолярії Василя Симоненка. Найбільше з них автор виділяє комами. Найвиразніше зустрічаємо вставлені компоненти, що доповнюють або уточнюють речення.

2.3. Пунктуаційно-синтаксичний аналіз складних речень

Василь Симоненко у своїх листах висловлює свої думки за допомогою складних речень різних типів: безсполучникових, сполучникових сурядних та сполучникових підрядних.

За словами І. Вихованця, «складне речення у триаспектному (формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному і комунікативному) вимірі являє собою об'єднання предикативних одиниць на основі відповідного синтаксичного

зв'язку й семантико-синтаксичного відношення, яке побудоване за певною структурною схемою і функціонує як єдине комунікативне ціле».⁴³

Як відомо, між предикативними частинами складного речення обов'язково має стояти відповідний розділовий знак для їх розмежування. Такими розділовими знаками виступають найчастіше кома, трохи рідше тире, двокрапка і крапка з комою.

2.3.1. Пунктограми між частинами складного безсполучникового речення

Безсполучникове складне речення характеризується тим, що його частини «об'єднуються в єдине структурно-семантичне ціле інтонаційно, без допомоги сполучників і сполучних слів».⁴⁴ Основну функцію в розділенні предикативних частин такого типу складного речення виконують розділові знаки. Василь Симоненко нечасто використовує кому у безсполучниковому реченні:

Кілька днів тому послав тобі свою брошуру, ти вже, мабуть, одержав її і навішався, яко кіт мишею. (До Євгена Дударя, 11.10.1962). Бачимо тут безсполучникове речення послідовності.

Живеться нудно, пишеться мляво, думається ліново. (До Євгена Дударя, 11.10.1962). Безсполучникове речення одночасності.

Утиски і несправедливість тернів навіть від рідних, які всіляко попирали мої громадянські права, їх зухвальство дійшло до того, що вони не дали мені права голосу навіть на тривалій нараді, де фактично визначалася моя доля. (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Я не бажав бути Василем, я хотів бути Тарасом і носити прізвище — Шевченко.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача). Безсполучникове речення одночастності.

І хоч на вокзалі мене не стрічатимуть з квітами і музикою, буду щасливий, бо побачу тебе. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Тільки ти не*

⁴³ 11. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 288

⁴⁴ Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – С. 345.

ображайся, якщо віри не сподобається, я ж не Шевченко. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Частіше автор послуговується розділовим знаком тире для передачі усіх смислових відношень. Тире між частинами складного безсполучникового речення ставиться тоді, коли між ними існують такі зв'язки: причинно-наслідкові, умовно-наслідкові, власне наслідкові, а також порівняльно-зіставні чи протиставні та власне порівняльні.

Причинно-наслідкових речень зустрічаємо 3: *З'явишся ти чи ні — це і буде відповідь.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Стоять хлопці над головою — пора їхати на весілля.* (До Людмили Півторадні, 6 лист, 17.02.1957); *Бачиш, як я стараюся вгодити малечі — пишу такого довгого листа, що якби не тобі, певне, зроду б не витернів.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957).

Власне наслідкові відношення: *Поки був у Черкасах, було холодно, а приїхав у Київ — почалася «весна».* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); *Приїду — обов'язково вкушу за вухо.* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957); *Приїду — тоді подивишся.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957); *Приїду — вручиш особисто.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Умовно-наслідкові: *Через кілька днів я, очевидячки, пришлю тобі свою брошуру — оперативна «Літературна Україна» вже сповістила про її вихід.* (До Івана Світличного, 1 лист, 13.11.1962); *Аби тільки ти була розумною і не викидала ніяких коників — буде в нас все дуже гарно.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Листів не пиши, а хоч пиши — не відправляй.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Зіставно-протиставні відношення: *Скажу тобі щось таке секретне, аж гульк — ти виявишся агентом міжнародного імперіалізму.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957).

Бачимо також речення із пояснювально-приєднувальними відношеннями: *Чому ти не прийшла — таємниця.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957);

Головне — люблю Малюсю і дуже скучив за нею. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957).

Власне приєднувальні відношення: *Губи не заболять — не бійся.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957).

Окремо слід розглянути речення із такими відношеннями, де в другій частині вказана причина того, про що говориться в першій. Згідно із чинним правописом, у таких випадках між предикативними частинами складного речення ставиться двокрапка. Однак В. Симоненко у таких висловлюваннях використовує тире: *Писати багато ніколи і нічого — тільки прибули в чарівну курортну місцевість.* (До Людмили Півторадні, 11 лист, не пізніше 5.07.1957); *Бог зна, що ти за вредна дівчина — ніяк не можу хоч на годину забути тебе.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Навіть зло бере — треба ж готуватися до екзаменів, а тут «світять в душу сині-сині очі, мов фіалки перші навесні».* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Нарешті ти, мабуть, зітхнеш з полегшенням — не буду обридати своєю писаниною.* (До Людмили Півторадні, 6 лист, 17.02.1957); *Відповіді мені не треба — сьогодні о пів на восьму чекаю тебе біля Будинку культури.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Ти не злися, що я мало писав тобі, — їй-богу, був страшно зайнятий, та й зараз роботи по вуха.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957); *Тобі зараз вільно дишеться — ревнивий і клятий чоловік у відлученні в поті лиця свого б'ється над дипломною, а ти рада, що повернулося дівування, да?* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957). Перед другою предикативною частиною усіх цих речень можна умовно поставити сполучник «бо», що і буде вказувати на те, що в цій предикативній частині міститься причина. Через це таке використання тире суперечить пунктуаційним нормам української мови і є виявом індивідуально-авторського стилю письма та постановки розділових знаків. Проте не варто сприймати це як помилку: з огляду на те, що двокрапка занепадає як розділовий знак, доволі часто навіть в середовищі досвідчених філологів можемо бачити підміну двокрапки на тире. Така заміна здебільшого виправдана, оскільки на семантико-синтаксичні відношення, що стосуються двокрапки, часто

накладаються інші семантичні відтінки (як-от наслідковість, пояснювально-доповнювальні), які дозволяють оформити предикативні частини, використавши між ними тире.

Також зустрічаємо декілька безсполучникових речень, у яких є двокрапка:

Хочу сказати тобі ось що: будь я останньою людиною, якщо хоч думав тебе обдурити. (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Дані такі: перед травневими святами їх було з'явилося в неймовірно великій кількості, але тепер щезли.* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957); *Для мене це не важко: не треба особливої пильності, щоб не видати те, чого не знаєш.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); *Ти завжди вигадуєш про мене дивні речі: то я сміюся з тебе, то в мене дівчата якісь є, то говорю не так, як слід.* (До Людмили Півторадні, 7 лист).

Бачимо тут пояснювально-з'ясувальні та пояснювально-уточнювальні відношення. Ці випадки відповідають правилам правопису.

2.3.2. Розділові знаки у складносурядних реченнях

Складносурядні речення – речення, частини яких поєднуються сурядним зв'язком і є синтаксично рівноправними.⁴⁵ Такі речення відрізняються від всіх інших тим, що в них обов'язково наявний сполучник сурядності. Складносурядних речень, між предикативними частинами яких стоїть кома, є більше ніж безсполучникових.

Складносурядні речення з єднальним відношенням:

Ти вредне дівча, і я всю надію покладаю на того собаку, що він збереже тебе від спокуси. (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *А я ні, і цілую мою одну-єдину, мою дорогу Малюсю мільйон разів.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Я не збираюся вчиняти істерики, бо це не моє амплуа, та, зрештою, і не знаю достовірно, в чому справа.* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957); *Значить, зима буде довга, і скоро в свої права вступить твій*

⁴⁵ Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – С.232.

надійний союзник — мороз. (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957); *Але на тебе я навіть образився не дуже, бо ніхто ще мені так не заморочував голови, бо немає такої хвилини, щоб я не думав про тебе, і немає такої ночі, щоб не снилася ти мені.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Вона проти тебе нічого не має, тільки цікавиться, хто ти за одна, та ще совітує мені взнать, чи ти не будеш єрепенитися, якщо мати буде жити з нами.* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957); *Мати в мене одна, і я в неї один.* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957); *Я солдат, і писати все, що в голову збреше, не можу.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); *Завтра, очевидно, зніму з себе копію в фотоательє, і ти матимеш можливість нареготатися досхочу над своїм воякою.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957).

Складносурядне речення з протиставним відношенням:

Я знаю, що моя пика в пір'ї, але спробую зробити дитячий вираз на оній і прикинутися «санта сімпліцітас». (До Євгена Дударя, 11.10.1962); *Хотілося дуже спати, але я поклявся вгамуватися тільки після 11 ночі.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Тут дуже багато хороших дівчат, але, на жаль, жодної, схожої на тебе, не бачив.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Мені охота подратувати тебе, але в черепі немає жодної хохми.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *На папері цілуватися не дуже смачно, але я цілую мою маленьку Люсю мільйон разів.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Душа міліє, а це вже являє певну небезпеку навіть для моєї поетичної довбанки.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Дуже мені хочеться вчинити набіг до Києва, але... на жаль, в українській мові ще зберігся цей капосний сполучник.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Зараз уже пройшло, але думаю про тебе неймовірно багато.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Твердо вирішив писати тобі рідко, але щось воно так не виходить.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Можє, тобі обридло це слухати, але це правда.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Але це, як кажуть, «дрібні причіпки», а я не хочу бути схоластом.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Складносурядних речень з розділовим відношенням не виявлено. Найчастотніше вживає автор складносурядні протиставні речення.

2.3.3. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях

Складне речення, частини якого синтаксично нерівноправні і з'єднані сполучником підрядності або сполучним словом, називається складнопідрядним.⁴⁶ Переважно залежна частина у складнопідрядному реченні стоїть після головної, однак бувають випадки, що залежна частина стоїть перед, або в середині головної.

Складнопідрядні речення, між частинами яких стоїть розділовий знак кома, становлять основну масу серед складних речень. Василь Симоненко вживає такі речення із різною позицією залежної предикативної частини до головної. Найчастіше автор використовує речення, де залежна частина знаходиться після головної. Таких випадків налічуємо 230 одиниць: *В Кіровограді кілька літературних підтекантропів звинувачували Миколу в тому, що він для них незрозумілий.* (До Євгена Дударя, 11.10.1962); *Не писав тобі нічого, бо жодної новини не мав за пазухою.* (До Євгена Дударя, 11.10.1962); *Я знаю, що моя пика в пір'ї, але спробую зробити дитячий вираз на оній і прикинутися «санта сімпліцітас».* (До Євгена Дударя, 11.10.1962).

Окрім цього зустрічаються і випадки, коли залежна предикативна частина міститься перед головною. У такому разі кома ставиться після залежної, перед головною частиною: *Хоч ти і дурненька, я скучив за тобою.* ((До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); *Бо коли я цілуватиму її, буду бачити твої губи, а коли дивитимусь в очі, вони здаватимуться мені синіми, твоїми.* (До Людмили Півторадні, 7 лист).

Також бачимо випадки, коли підрядна частина міститься в середині головної: *Отого білявого, що випав на картах, ще не передбачається?* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957).

⁴⁶ Ющук І. П. Практичний довідник з української мови. – К.: Рідна мова, 1998. – С.200.

Складнопідрядні речення за значенням підрядної частини поділяються на означальні, з'ясувальні та обставинні.

Означальні:

Отого білявого, що випав на картах, ще не передбачається? (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Я народився звичайним способом, про що свідчать всі очевидці і офіційні документи, включаючи метричну довідку, яка констатувала цей факт тільки через 17 років.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Утиски і несправедливість тернів навіть від рідних, які всіляко попирали мої громадянські права, їх зухвальство дійшло до того, що вони не дали мені права голосу навіть на тривалій нараді, де фактично визначалася моя доля.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Втішаюся думкою, що в моїй книжці ти знайдеш вдячний матеріал до твоєї вайовничої статті, про яку ми говорили колись у тролейбусі № 17.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Неймовірно чарівна дочка Ізраїлю, яку ти так палко, але безрезультатно покохав, до цього часу лишається однією з найблискуліших зірок на нашому небосхилі.* (До Олексія Щербаня, 3 лист, 30.08.1960); *А може, з'явився той білоголовий в'юноша, що випадав на картах?* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Хотів написати такого листа, щоб багато-багато сказати тобі, а вийшло — мабуть, чепуха.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Здавалося мені, що нарешті знайшов ту дівчину, яку так довго шукав.* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957); *Але на тебе я навіть образився не дуже, бо ніхто ще мені так не заморочував голови, бо немає такої хвилини, щоб я не думав про тебе, і немає такої ночі, щоб не снилася ти мені.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Тій дівчині, що листувався я з нею, відколи знаю тебе, не написав жодного рядка.* (До Людмили Півторадні, 7 лист); *Чи не нагадав тобі цей витіюватий початок про численні епістоли від колишніх твоїх поклонників, які марно намагалися придумати щось оригінальніше?* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957); *Інертні творчі сили, які спокійно дримали в Черкасах, тут пробудилися від звуків сурми і перетворили мене з*

ледаря в напрочуд енергійну істоту. (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957).

З'ясувальні:

Думаю (і не без підстав), що через місяць буду «у ног твоих». (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957); *Надіюся, що все буде гаразд.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Утиски і несправедливість терпів навіть від рідних, які всіляко попирали мої громадянські права, їх зухвальство дійшло до того, що вони не дали мені права голосу навіть на тривалій нараді, де фактично визначалася моя доля.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Якщо колись я таким же чудернацьким способом потраплю в хрестоматію, то надіюсь, що мудрі нащадки наші тобі, одному з перших моїх читачів, будуть співчувати не менше, ніж ненавидіти мене.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Просто чую, як щоденно тупію і висихаю під гарячим черкаським сонцем.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Мабуть, наші мовознавці забулися, що ми живемо в епоху розгорнутого будівництва комунізму і змогли б прекрасно обходитися без усяких «але».* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Він навіть бурмотів, що поверне тобі 6 (шість) крб.* (До Олексія Щербаня, 3 лист, 30.08.1960); *Я навіть підозрівав, що у мене щось із шариками не в порядку.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Якби ти знала, як я чекав від тебе хоч якої-небудь вісточки.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Було обідно і боляче, що ти відносишся до всього з таким олімпійським спокоєм.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Вірю і знаю, що все це не випадково і не тимчасово.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Загадкою лишилася, наприклад, така фраза: «Можє, ти й справді знайшов, що шукав, але знай: ніколи не буде того, що ти думаєш».* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Обставинні:

Способу дії:

Пишу, як умію. (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Ти завжди вигадуєш про мене дивні речі: то я сміюся з тебе, то в мене дівчата якісь є, то говорю не так, як слід.* (До Людмили Півторадні, 7 лист).

Міри і ступеня дії:

Моє життя настільки багате, що не знаходжу слів для його трансформації в цей лист. (До Олексія Щербаня, 3 лист, 30.08.1960); *Я так люблю тебе, що навряд чи можна знайти повноцінні слова, щоб передати це.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *А за тобою так скучив, що аж самому страшно.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957); *Твій нещасний муж добрався вчора цілком благополучно в Київ і був настільки вредний, що відразу ж не повідомив тебе про цю сумну подію.* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957).

Часу:

Поки не одержу від тебе якої-небудь звістки, писати не буду. (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957); *Буду пити, поки не побачу в стакані тебе.* (До Людмили Півторадні, 6 лист, 17.02.1957); *Після таборів, напевне, затримаюся в університеті днів на два, поки одержу диплом і знімуся скрізь з обліку.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); *Жду — не діждуся, коли вже закінчатся екзамени і я побачу тебе, мою хорошу.* (До Людмили Півторадні, 6 лист, 17.02.1957).

Мети:

Дізнайся, будь ласка, які екзамени і в якому обсязі треба скласти, щоб доскочити звання аспіранта вашого інституту. (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Цілую твої пальчики, щоб вони скоріше взялися за ручку і написали мені хоч двоє слів.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Шукав хороших відкриток з гарними квітами, щоб написати на них вірші, але нічого путнього не знайшов.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Я так люблю тебе, що навряд чи можна знайти повноцінні слова, щоб передати це.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Для мене це не важко: не треба особливої*

пильності, щоб не видати те, чого не знаєш. (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957).

Причини:

У господарських питаннях я, як відомо, неабиякий профан, тому командувати тут не хочу. (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957); *Я саме пишаюся, мов індик, бо у московській «Литературной газеті» про мене маститий критик сказав 10 рядків петитом.* (До Людмили Півторадні, 14 лист, між 6 і 17.09. 1957); *Більше не діждешся, бо поки я здумаю вдруге взятися за ручку, ти вже щебетатимеш біля мене, моя срібночоло подруго.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957); *Гроші перешлю тобі телеграфом, бо вкладати їх до листа — справа ненадійна.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957); *Дуже радий, що тебе доправлятимуть до Черкас персональним поїздом.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957).

Умови:

До Москви поїду аж у грудні, якщо на комісії не забракують. (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09. 1957); *А якби я був Тарасом Шевченком, то мав би «Кобзар» і не морочив би зараз голови над віршами.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Якщо колись я таким же чудернацьким способом потраплю в хрестоматію, то надіюсь, що мудрі нащадки наші тобі, одному з перших моїх читачів, будуть співчувати не менше, ніж ненавидіти мене.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача); *Я відповів йому, що він також «тронувся» б, якби побачив тебе.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Якщо ця прикмета вірна, то ти, певне, вважаєш мене своїм найлютішим ворогом.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957).

Допустові:

Скучив я за тобою, як завжди, більше, ніж ти за мною, хоч ти і дурненька. (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957).

Складнопідрядні речення можуть мати у своїй структурі дві або й більше підрядних частин. Як відомо, за способом підпорядкування підрядних частин у синтаксисі складного речення виділяють три основні види багатокomпонентної

підрядности. Багатокомпонентними складнопідрядними структурами послуговується у своєму епістолярії і В. Симоненко, у його листах віднаходимо всі основні види таких речень:

- складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю: *Але на тебе я навіть образився не дуже, бо ніхто ще мені так не заморочував голови, бо немає такої хвилини, щоб я не думав про тебе, і немає такої ночі, щоб не снилася ти мені.* (До Людмили Півторадні, 7 лист).

- складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю: *Тій дівчині, що листувався я з нею, відколи знаю тебе, не написав жодного рядка.* (До Людмили Півторадні, 7 лист).

- складнопідрядні речення із послідовною супідрядністю: *Ми з Юркою трохи гарикнулися, бо я мав необачність переконувати цього жонатого лобуря, що ти в сто разів краща від його дражайшої половини.* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957).

Отже, Василь Симоненко послуговується різними видами складнопідрядних речень: підрядними означальними, підрядними обставинними та підрядними з'ясувальними. На нашу думку, це пов'язано з особливістю епістолярію як стилю. У підрядній частині розкривається суть сказаного у головній, деталізується якесь поняття, явище, предмет. Найбільша кількість з них – обставинні. Також найчастіше зустрічаємо речення з однорідною підрядністю.

Окремо візьмемо до уваги приклад індивідуально-авторського тире у складнопідрядному реченні. *Але ці подарунки нічого не варті проти того, що можеш подарувати мені ти, — бо в твоїх руках моє щастя.* (До Людмили Півторадні, 7 лист). У цьому випадку, згідно правил правопису, мала б стояти лише кома, проте автор поставив ще й тире для підсилення значення своєї коханої, для підкреслення важливості її у житті автора. Цей приклад також увиразнює індивідуально-авторський стиль Василя Симоненка.

2.4. Особливості використання лапок у епістолярії В. Симоненка

Василь Симоненко не часто використовує у своїх листах лапки. Проте їх можна поділити на такі семантичні групи:

Власні назви: *А якби я був Тарасом Шевченком, то мав би «Кобзар» і не морочив би зараз голови над віршами.* (До Анатолія Перепаді, 2 лист, апиляція до споживача); *Через кілька днів я, очевидно, пришлю тобі свою брошуру — оперативна «Літературна Україна» вже сповістила про її вихід.* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Я саме пишаюся, мов індик, бо у московській «Літературной газеті» про мене маститий критик сказав 10 рядків петитом.* (До Людмили Півторадні, 14 лист, між 6 і 17.09.1962); *В «Літературній Україні» блиснуло повідомлення, що вийшла в світ книжка твого першого чоловіка.* (До Людмили Півторадні, 15 лист, 17.09.1962).

Для виділення цитат: *Чи задоволені мандрами по «нашій не своїй землі»?* (До Івана Світличного, 13.11.1962) – цитата з "Мені однаково" Тараса Шевченка; *Навіть зло бере — треба ж готуватися до екзаменів, а тут «світять в душу сині-сині очі, мов фіалки перші навесні».* (До Людмили Півторадні, 30.01.1957) – цитата з "Фіалки" Василя Симоненка; *А він обідився і сказав, що я просто-напросто «тронутий суб'єкт».* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Готуй всі новини, які ти втаїла, «щоб не тривожити моє закохане серце»* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957);

При прямій мові: *Замріяний, сонний і лінивий Кадет просить тебе: «Купи 20 моїх книжок і транспортуй їх в Черкаси».* (До Олексія Щербаня, 30.08.1960); *Можу процитувати маму дослівно: «Мені дуже бажается, щоб ти женився раз, а не так, як ото є, що тут оженився, а тут розходяться. Хай і вона знає, що в тебе є мати, щоб тоді не сказала, що, мов, твоя мати нам не нужна».* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957); *Загадкою лишилася, наприклад, така фраза: «Можє, ти й справді знайшов, що шукав, але знай: ніколи не буде того, що ти думаєш».* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957)

Отже, Василь Симоненко використовує лапки найчастіше на позначення власних назв. Оскільки у листах Симоненко передає здебільшого свої думки, переживання, якісь новини, то й не дивно, що лапки – найменш чисельний розділовий знак.

2.5. Постпозиційні пунктограми в авторському стилі

Як відомо, речення за метою висловлювання бувають розповідні, питальні та спонукальні. Усі вони, у свою чергу, можуть бути окличними чи неокличними. Зазначені типи речень вимагають відповідного розділового знаку в кінці висловлювання.

Неокличні розповідні та спонукальні речення в своєму кінці мають крапку. Таких речень у епістолярію Василя Симоненка є переважна більшість, але оскільки крапка в кінці цих речень не несе особливого семантичного навантаження, то вживання такої пунктограми ми не будемо розглядати. Більшу увагу з точки пунктуаційно-синтаксичного аналізу тексту привертають окличні та питальні речення.

Реченнями питальної модальності своєрідно виражається спонукання, адресоване особі, від якої вимагають, щоб вона висловилась, повідомила про те, що становить інтерес для самого мовця або його співрозмовника.⁴⁷ Головними ознаками питальних речень є питальна інтонація та знак запитання в кінці такої синтаксичної одиниці.

Питальних речень у листах Василя Симоненка налічуємо 59. Серед них – більшість речень, які потребують відповіді на питання, тобто вимагають зворотного зв'язку: *Оттого білявого, що випав на картах, ще не передбачається?* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *А може, з'явився той білоголовий в'юноша, що випадав на картах?* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957); *Моя Малюсічка, чи не обрид я тобі своєю писаниною?* (До Людмили Півторадні,

⁴⁷ Дудик П. С. Стилїстика української мови: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – С.228.

3 лист, 13.02.1957); *Цікаво, чи поміняла ти вже паспорт?* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957); *Чи не нагадав тобі цей витіюватий початок про численні епістоли від колишніх твоїх поклонників, які марно намагалися придумати щось оригімальніше?* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957).

Окремо варто розглянути речення із комунікатами в кінці: *Тобі зараз вільно дишеться — ревливий і клятий чоловік у відлученні в поті лица свого б'ється над дипломною, а ти рада, що повернулося дівування, да?* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957). Це риторичне запитання, яке не потребує конкретної відповіді. Такі комунікати наближують написане до живого побутового спілкування. Вони пожвавлюють мовлення автора та допомагають читачеві задуматися над сказаним перед тим.

Особливої емоційності листам надають речення із окличною інтонацією. Окличне речення – речення, комунікативне завдання якого полягає у вираженні мовцем емоційно-експресивної оцінки повідомлюваної думки за допомогою специфічного мовного засобу – окличної інтонації. Емоційно-експресивна оцінка, властива окличним реченням, має суб'єктивний характер і нашаровується на власне предметний зміст речення, формований відповідним лексичним складом і граматичними засобами його організації в межах тієї або іншої синтаксичної структури.⁴⁸

Як відомо, особливістю епістолярного стилю є те, що у листах обов'язково повинне бути привітання на початку та прощання наприкінці. Василь Симоненко у більшості таких зверненнях використовує знак оклику, тобто надає їм емоційного забарвлення: *Думаю про тебе, Малюся!* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957); *Доброго здоров'я, Іване!* (До Івана Світличного, 13.11.1962); *Вітаю тебе, Люсю!* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957).

Бачимо також невелику кількість прикладів, де автор ставить трикрапку: *Думаю про тебе страшно багато, аж зло бере. Люблю і скучаю, і обнімаю, і*

⁴⁸ Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. У45 (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — С. 433.

цілую і... і... і...(До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957); *А в дяді Льоні є корова...*(До Олексія Щербаня, 30.08.1960).

Отже, найчастіше Василь Симоненко у кінці речення ставить крапку, найрідше – трикрапку. В усному мовленні інтонація служить для розрізнення комунікативних типів речення. Мовець ставить наголос у відповідній частині висловлювання, говорить з певною властивою для відповідного типу інтонацією. На письмі ж ця інтонація може передаватись відповідними розділовими знаками, які письменник використовує у своїх текстах.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши епістолярій Василя Симоненка, ми виявили різноманітні синтаксичні конструкції, які оформлені різними розділовими знаками, як власне нормативними, так і індивідуально-авторськими. Зібраний матеріал дозволяє зробити наступні висновки.

Щодо синтаксично-пунктуаційних особливостей простого неускладненого речення. У простому неускладненому реченні Василь Симоненко використовує розділовий знак тире. Ця пунктограма вживається між підметом та присудком згідно правил правопису: *Солдати і особливо офіцери — люди з солідною ерудицією, і тому їх товариство приємне для кожної тямущої людини.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957). Адже у цьому випадку підмет виражений іменником у початковій формі та іменна частина складеного присудка також виражена іменником у називному відмінку, а дієслова-зв'язки немає.

Тире на місці пропущеного члена речення теж вжито за правилами правопису: *Та ще й екзамени по-чортячому якось сплановані: перший — 1 червня, другий — 12.* (До Людмили Півторадні, 9 лист, 13.06.1957): тире на місці контекстуально пропущеного підмета та еліптично пропущеного присудка.

А от тире для інтонаційно-сміслового виділення членів речення є виявом індивідуально-авторських акцентів: *Всі дівчата в темно-голубих пальтах здалеку чомусь дуже схожі на тебе, а зблизька — ні.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957). Тут поет виділяє слово із загального потоку інформації.

Речення із засобами ускладнення. У епістолярії Василя Симоненка речення ускладнені звертаннями, однорідними членами речення, вставними і вставленими конструкціями.

Звертання Василь Симоненко використовує доволі часто: в деяких листах навіть по декілька разів. За структурно-граматичними особливостями це як непоширені, так і поширені звертання; розташовані у різних позиціях речення:

препозиційні, інтерпозиційні, постпозиційні. Найбільше звертань виражені у пестливій формі до дружини поета: *Моя Малюсічка, чи не обрид я тобі своєю писаниною?* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957); *Люба Малюсю, ти, мабуть, про мене ніколи не думаєш, бо мені щось не ікається.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957). Поет більшість своїх листів розпочинає зі звертання до дружини, при цьому такі звертання оформлені окремими реченнями, статус яких визначаємо як вокативні. Відносно до комунікативної мети звертання у листах поділяються на ті, що виконують функцію встановлення контакту: *Доброго здоров'я, Іване!* (До Івана Світличного, 13.11.1962); ті, що слугують для підтримки цього контакту: *Моя Малюсічка, чи не обрид я тобі своєю писаниною?* (До Людмили Півторадні, 3 лист, 13.02.1957) та такі, що завершують розмову: *Ну, бувай здоровий, друже.* (До Івана Світличного, 13.11.1962).

Однорідні члени речення найчастіше повторюваного характеру, відтак поєднуються комою. Маємо випадки також коли однорідні члени речення поєднанні сполучниками з єднально-сурядним та єднально-розділовим характером. У листах Василя Симоненка виступають однорідними і головні, і другорядні члени речення. Найчисельніше використовує автор однорідні присудки та означення: *Замріяний, сонний і лінивий Кадет просить тебе: «Купи 20 моїх книжок і транспортуй їх в Черкаси».* (До Олексія Щербаня, 3 лист, 30.08.1960); *Василем назвали мене без моєї згоди, не запитали навіть для ввічливості.* (До Анатолія Перепаді, апиляція до споживача). Найбільш поширеним є використання безсполучникового типу сполучення однорідних членів речення: *Через чотири дні останній, найважчий екзамен.* (До Людмили Півторадні, 5 лист, 15.02.1957). Менш частотним типом зв'язку є комбінований тобто такий, що поєднує безсполучниковий і сполучниковий зв'язки: *Повідомляю, що я живий, здоровий, молодий і красивий, чого й тобі бажаю від усього серця, що зворушливо тьохкає під екстравагантною військовою гімнастською.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957).

Парентези. Автор послуговується і парентичними компонентами. **Вставні** слова за семантикою у листах Симоненка можна поділити на такі, що виражають впевненість, невпевненість, ставлення мовця до когось/чогось, порядок викладу думок, активізують увагу читача та підсумовують сказане, серед вказаних функційно-семантичних груп виразно домінують вставні слова, що виражають гіпотетичність думки, а саме невпевненість: *Я вже komponую, мабуть, четверте послання, а від тебе не одержав ще жодного рядочка.* (До Людмили Півторадні, 2 лист, 30.01.1957). **Вставлені** конструкції найчастіше виділені комами: *Його прикрашають білі палатки, щедро напоєні свіжим сосновим напоєм, чіткі шеренги воїнів та неймовірно ввічливі і люб'язні офіцери, яким треба вчитися граціозно віддавати честь.* (До Людмили Півторадні, 12 лист, 6.07.1957) та дужками: *Тим більше, що мій закадичний Юрка одружився (а клявся, босяк, одружуватися після 30 років).* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957). Менш чисельну групу становлять вставлені компоненти, виділені тире. Найвиразніше зустрічаємо вставлені компоненти, що доповнюють або уточнюють речення: *Поскільки для вірша бракує натхнення і часу (я ж солдат), то просто цілую тебе і на цьому ставлю крапку.* (До Людмили Півторадні, 11 лист, не пізніше 5.07.1957).

Розділові знаки у складних реченнях. Значна кількість висловлювань побудована за допомогою **безсполучникового** типу зв'язку. Василь Симоненко нечасто використовує кому та двокрапку у безсполучниковому реченні. Частіше автор послуговується розділовим знаком тире для передачі усіх смислових відношень у безсполучниковому реченні. Тут спостерігаємо причинно-наслідкові відношення у реченні, умовно-наслідкові, власне наслідкові, зіставно-протиставні, пояснювально-приєднувальні, власне приєднувальні.

Варто відзначити, що у реченнях, де друга предикативна частина має значення причини, автор використовує різні розділові знаки. У таких конструкціях, згідно із чинним правописом, як відомо, між предикативними частинами належить ставити двокрапку. Однак В. Симоненко у таких висловлюваннях активно використовує і тире, що варто вважати індивідуально-

авторською рисою оформлення: *Писати багато ніколи і нічого — тільки прибули в чарівну курортну місцевість.* (До Людмили Півторадні, 11 лист, не пізніше 5.07.1957); *Тобі зараз вільно дишеться — ревливий і клятий чоловік у відлученні в поті лиця свого б'ється над дипломною, а ти рада, що повернулося дівування, да?* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957).

Серед **складносурдяних речень** знаходимо речення з єднальним відношенням: *Ти вредне дівча, і я всю надію покладаю на того собаку, що він збереже тебе від спокуси.* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957) та з протиставним відношенням: *Я знаю, що моя пика в пір'ї, але спробую зробити дитячий вираз на оній і прикинутися «санта сімпліцітас».* (До Євгена Дударя, 11.10.1962).

Складнопідрядних речень у епістолярії автора найбільше. Василь Симоненко вживає такі речення із різною позицією залежної предикативної частини до головної. Найчастіше автор використовує речення, де залежна частина знаходиться після головної, що відповідає загальноприйнятим нормам: *В Кіровограді кілька літературних пітекантронів звинувачували Миколу в тому, що він для них незрозумілий.* (До Євгена Дударя, 11.10.1962). Окрім цього зустрічаються і випадки, коли залежна предикативна частина міститься перед головною: *Хоч ти і дурненька, я скучив за тобою.* (До Людмили Півторадні, 13 лист, середина липня 1957) та в середині головної: *Отого білявого, що випав на картах, ще не передбачається?* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957). У листах В. Симоненка є всі типи речень за значенням підрядної частини: означальні, з'ясувальні та обставинні (способу дії, міри і ступеня, місця, часу, мети, причини, умови, допусту). Найбільше – обставинних речень. Виділяємо також і складнопідрядні речення із однорідною, неоднорідною та послідовною супідрядністю. Серед них використовується найбільше однорідна: *Але на тебе я навіть образився не дуже, бо ніхто ще мені так не заморочував голови, бо немає такої хвилини, щоб я не думав про тебе, і немає такої ночі, щоб не снилася ти мені.* (До Людмили Півторадні, 7 лист).

Щодо специфіки використання розділових знаків також серед складнопідрядних маємо приклади індивідуально-авторського використання тире: *Але ці подарунки нічого не варті проти того, що можеш подарувати мені ти, — бо в твоїх руках моє щастя.* (До Людмили Півторадні, 7 лист). Використанням тире автор підсилює інформацію, яка в комунікативному аспекті стосується реми висловлювання: очевидно, акцентуючи увагу на значення своєї коханої, для підкреслення важливості її у своєму житті.

Лапки автор використовує на позначення власних назв: *А якби я був Тарасом Шевченком, то мав би «Кобзар» і не морочив би зараз голови над віршами.* (До Анатолія Перепаді, 2 лист, апиляція до споживача), цитат: *Чи задоволені мандрами по «нашій не своїй землі»?* (До Івана Світличного, 13.11.1962) та при прямій мові: *Можу процитувати маму дослівно: «Мені дуже бажається, щоб ти женився раз, а не так, як ото є, що тут оженився, а тут розходяться. Хай і вона знає, що в тебе є мати, щоб тоді не сказала, що, мов, твоя мати нам не нужна».* (До Людмили Півторадні, 8 лист, травень 1957).

Щодо постпозиційних пунктограм. Найбільше речень у авторському епістолярії маємо із крапкою в кінці. Питальних речень у листах Василя Симоненка налічуємо 59. Серед них – більшість речень, які потребують відповіді на питання, тобто вимагають зворотного зв'язку: *Отого білявого, що випав на картах, ще не передбачається?* (До Людмили Півторадні, 1 лист, 21.1.1957). Більшість серед них іронічного характеру. Маємо також речення із комунікатами в кінці: *Тобі зараз вільно дишеться — ревнивий і клятий чоловік у відлученні в поті лиця свого б'ється над дипломною, а ти рада, що повернулося дівування, да?* (До Людмили Півторадні, 10 лист, 16.06.1957). Це риторичне запитання, яке не потребує конкретної відповіді. Окличні речення функціонують здебільшого на початку листів: *Вітаю тебе, Люсю!* (До Людмили Півторадні, 4 лист, 14.02.1957). Маємо також декілька речень із трикрапкою.

Підсумовуючи, можна зауважити, що Василь Симоненко використовує різні синтаксичні конструкції і, відповідно, розділові знаки. Поет тяжіє до

використання тире, яке часто набуває у листах індивідуально-авторського характеру. Авторські розділові знаки у епістолярію В. Симоненка засвідчують той факт в українському мовознавстві, що пунктуаційні норми формувалися і продовжують формуватися на основі інтонаційного принципу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анікеєнко Ю. Розділові конструкції в системі сурядного зв'язку. Філологічні науки. 2012. Вип. 11. С. 94–98.
2. Арібжанова І. М. Сучасна українська мова: Базові поняття синтаксису: навч. посіб. – К. : Київський ун-т, 2016. – 159 с.
3. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. – Л. : Світ, 2003. – 432 с.
4. Булаховський Л. А. Українська пунктуація. – Київ-Львів: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1947. – 72 с.
5. Булаховський Л.А. Стилістичні засоби мови // Лекції з основ мовознавства. – Харків, 1931.
6. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.:Либідь, 1993. – 368 с.
7. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища
8. Глазова О. Пунктуація. Практикум. Частина перша – Харків: Ранок, 2004. – 182 с. 14. Гоз Д. Семантика тире у поезіях Ліни Костенко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 46 (1). – К., 2013. – С. 274-282.
9. Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. Київ : Академія, 2005. – 368 с.
10. Дудик П. С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
11. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови. Підручник. – К.: Академія, 2010. – 384 с.
12. Енциклопедія “Українська мова”. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана, 2000. – 820 с.
13. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика. – К. : Наук. думка, 1982. – 210 с.
14. Заболотна Т.В. Епістолярна спадщина В. Винниченка: адресування і стиль : дис. кандидата філол. наук:10.01.01. – К., 2005. – 189 с.

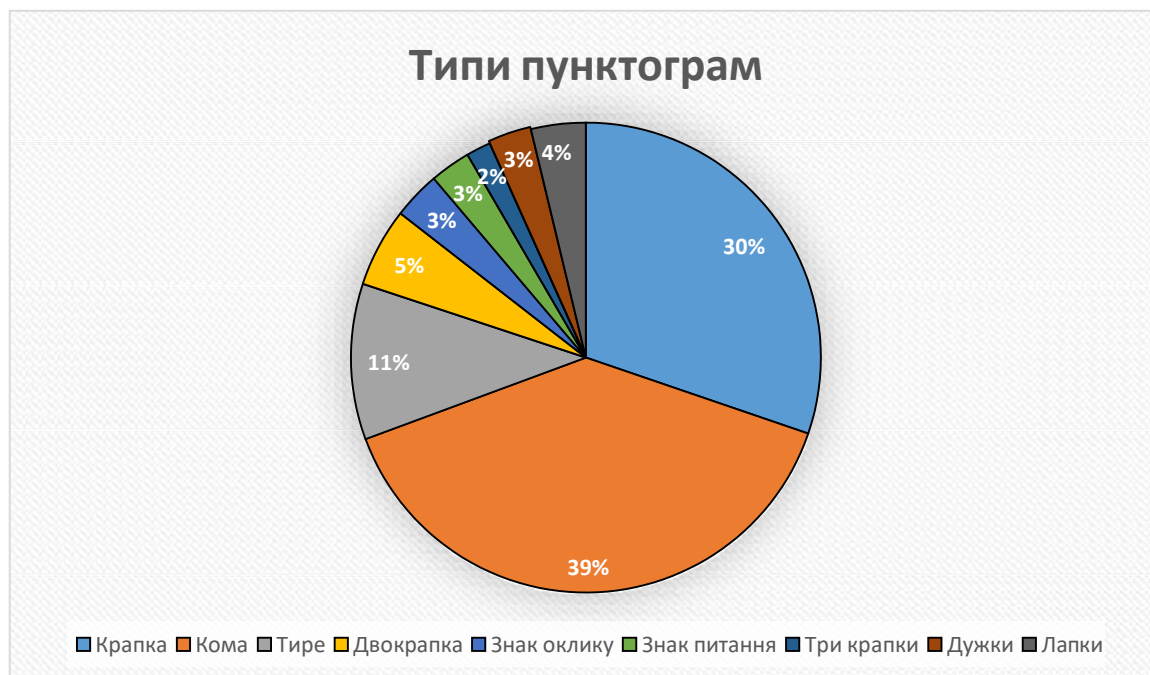
15. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. – Донецьк, 2009. – 137 с.
16. Загнітко А.П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 437 с.
17. Здоровега В. Й. Багатоманіття документалізму і проблема жанрів / Рад. літературознавство. – 1983. – № 9. – С. 7–15.
18. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова. Навчальний посібник. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 560 с.
19. Климова К.Я. Практична стилістика сучасної української мови : навч. посіб. / К.Я.Климова, П.Ф.Романюк ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир : [б.в.], 2005. – 144 с.
20. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови// 3-те вид., допов. і перероб. – Київ:Вища шк, 1987. – 351 с.
21. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років ХХ ст. – К., 1998. – 306 с.
22. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів / В. М. Лесин, О. С. Пулинець. – К. : Рад. шк., 1971. – 485 с.
23. Літературознавча енциклопедія : У 2-х томах / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ: Академія, 2007. – Т. 2: М–Я. – 624 с.
24. Мазоха Г. С. Письменницький епістолярій як теоретико-літературна проблема / Г. С. Мазоха // Київська старовина. – 2004. – №1. – С. 105–110.
25. Мазоха Г.С. Жанрово-стильові модифікації українського письменницького епістолярію другої половини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 “Українська література”. – К., 2007. – 36 с.
26. Мішук У. Поетичний світ шістдесятників: проблема дискурс-аналізу// Лінгвістичні студії. - 2009. - Вип. 19. - 205-208 с.

- 27.Огієнко І. Нариси з історії української мови: система українського правопису: Популярно-науковий курс з історичним освітленням. – Варшава, 1927 – 216 с.
- 28.Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога) [Електронний ресурс] / укладач І.І.Коломієць. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. – 202 с.
- 29.Павлик Н. “Різновиди фатичних мовленнєвих актів.” Наукові записки. Випуск 138. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2015. С. 219–224
- 30.Павлик Н.В. Специфіка епістолярного жанру як міжстильового явища // Лінгвістика : [Зб. наук.пр.]. – Луганськ : Видавництво ЛНПУ ім. Т. Шевченка “Альмамагер”, 2005. – С. 241–248.
- 31.Помирча С. Індивідуально-авторська пунктуація як засіб формування синтаксичної компетенції у майбутніх учителів початкової школи// Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. – 2016. – Вип. 3. – С. 155–162.
- 32.Пономарів. О.Д. Стилістика сучасної української мови//3-тє вид., перероб. і доповн.Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. – 248 с.
- 33.Приходько Н. Варіантність пунктуаційної системи драми-феєрії Лесі Українки "Лісова пісня" // Лінгвостилістичні студії. – Луцьк, 2018. – Вип. 9. – С. 108-117.
- 34.Савченко І. Принципи української пунктуації: традиції й нове розв'язання проблеми. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). – Вип. 12. – Вінниця, 2012.– С. 97-100.
- 35.Савченко І. Способи реалізації функціонально-стилістичного принципу української пунктуації // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. – Вип. 9. – 2012. – С. 152-155.

36. Савченко І.С. Історичний шлях української пунктуаційної системи І.С. Савченко // Мовознавчий вісник : зб.наук. праць Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького. – 2011. – Вип.12–13. – С. 284–291.
37. Симоненко В.А. Вибрані твори. – упор.: Анатолій Ткаченко. –К.: Смолоскип, 2012. – 852 с.
38. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник /Л.І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
39. Синявський О. Норми української літературної мови. – Львів: Українське видавництво, 1941. – 253 с.
40. Синявський О. Український правопис (1945) // Історія українського правопису: XVI-XX століття. Німчук В. – К.: Наукова думка, 2004. – 536 с.
41. Сімович В. Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці. Друге видання. – Київ-Ляйпціг, 1921. – 584 с.
42. Словник лінгвістичних термінів / [Уклад. Д. І. Галич, І. С. Олійник].— К. : Вища школа, 1985. 360 с.
43. Словник української мови : в 11 т. Т. 11 / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1971. – 659 с.
44. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Граматика руської мови. Третє перероблене видання. – Відень, 1914. – 202 с.
45. Стилїстика української мови: Підручник / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько / За ред. Л. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
46. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч.закл. / С. О. Караман, О.В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С. О. Карамана. – К.: Літера ЛТД, 2011 – 560 с.
47. Тепшич А. І. Постмодерністська авторська пунктуація як один із прийомів мовної гри (на матеріалі прозових творів представників станіславського феномена// Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2016. – No 1. – С. 244-250.

48. Терлак З. М. Пунктуаційний словник-довідник. – Л.: Апріорі, 2019. – 396 с.
49. Українська мова : енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. — К.: Українська енциклопедія імені М.П.Бажана, 2004. — 821 с.
50. Чередниченко О.І., Коваль Я.Г. Теорія та практика перекладу. Французька мова.- К.: Либідь, 1995.– 320 с.
51. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.
52. Ющук І. П. Практичний довідник з української мови. – К.: Рідна мова, 1998. – 223 с.

ДОДАТОК 1: СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ПУНКТОГРАМ

Ця діаграма відображає матеріал джерельної бази листів Василя Симоненка, а саме кількість одиниць пунктограм. Зустрічається:

Кома – 489 од, 39% від загальної кількості пунктограм;

Крапка – 378 од, 30% від загальної кількості пунктограм;

Тире – 134 од, 11% від загальної кількості пунктограм;

Двокрапка – 68 од, 5% від загальної кількості пунктограм;

Лапки – 47 од, 4% від загальної кількості пунктограм;

Знак оклику – 41 од, 3% від загальної кількості пунктограм;

Дужки – 37 од, 3% від загальної кількості пунктограм;

Знак питання – 35 од, 3% від загальної кількості пунктограм;

Три крапки – 21 од, 2% від загальної кількості пунктограм.

ДОДАТОК 2: СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ЗАСОБІВ УСКЛАДНЕННЯ РЕЧЕННЯ

Подана діаграма презентує матеріал джерельної бази із засобами ускладнення. Виявлено:

Вставні слова – 126 од, 42% від загальної кількості речень із засобами ускладнення;

Однорідні члени речення – 94 од, 31% від загальної кількості речень із засобами ускладнення;

Звертання – 48 од, 14% від загальної кількості речень із засобами ускладнення;

Вставлені конструкції – 38 од, 13% від загальної кількості речень із засобами ускладнення.

ДОДАТОК 3: СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ

Подана діаграма відображає матеріал джерельної бази листів В. Симоненка одиниць складних речень. Серед них:

Складнопідрядних речень – 159 од, 52% від загальної кількості складних речень;

Складносурядних речень – 91 од, 29% від загальної кількості складних речень;

Складних безсполучникових речень – 59 од, 19% від загальної кількості складних речень.